

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLMOUCI
Pedagogická fakulta
Ústav speciálněpedagogických studií

Mgr. KATEŘINA VAŠÍČKOVÁ
III. ročník - kombinované studium

Obor: speciální pedagogika pro výchovné pracovníky

**VOLNOČASOVÉ AKTIVITY JAKO NÁSTROJ SOCIALIZACE
U HLUCHOSLEPÝCH**
Bakalářská práce

Vedoucí práce: Mgr. Jiří Langer, Ph.D.

OLMOUC 2011

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně a použila jen uvedených pramenů a literatury.

V Olomouci dne 20. 6. 2011

.....

Poděkování Mgr. Jiřímu Langerovi, Ph.D. za odborné vedení a laskavou pomoc při vypracování mé bakalářské práce.

Obsah

Obsah	4
Úvod.....	5
I. Teoretická část.....	6
1 Vymezení pojmů.....	6
1.1 Vymezení pojmu zdravotní postižení	6
1.2 Vymezení pojmů defekt, handicap, disaptibilita.....	7
1.3 Vymezení pojmu socializace	11
2 Hluchoslepota	13
2.1 Komunikační systémy osob s hluchoslepotou	15
2.2 Červenobílá hůl.....	21
2.3 Sluchadla.....	22
2.4 Pichtův psací stroj	23
3 Vzdělávání a péče o osoby s hluchoslepotou.....	23
3.1 Dětský domov a Mateřská škola speciální Beroun.....	24
3.2 Střední škola, základní škola a mateřská škola pro sluchově postižené Olomouc.....	24
3.3 Základní vzdělávání dětí s hluchoslepotou	25
3.4 Střední vzdělávání studentů s hluchoslepotou	27
3.5 Osobnost a role pedagoga při práci s žáky s hluchoslepotou.....	29
4 Volnočasové aktivity a zájmová činnost.....	31
4.1 Instituce pro volnočasové aktivity dětí a mládeže	32
II. Praktická část.....	34
5 Volnočasové aktivity jako nástroj socializace osob s hluchoslepotou.....	34
6 Sexuální výchova jako součást volnočasových aktivit u hluchoslepých.....	38
7 Průzkum v oblasti zlepšování socializace hluchoslepých osob prostřednictvím volnočasových aktivit	39
7.1 Plán a metoda průzkumu.....	39
7.2 Výsledky průzkumu	40
7.2 Výsledky průzkumu	40
7.3 Diskuze ke grafům	55
8 Návrh volnočasových aktivit pro lepší socializaci osob s hluchoslepotou.....	56
9 Závěr	58
10 Seznam použité literatury	59
11 Přílohy.....	61

Úvod

„Člověk je považován za hluchoslepého, způsobuje-li mu kombinace jeho zrakové a sluchové vady potíže při komunikaci, v přístupu k informacím a při orientaci v prostoru.“¹

(definice přijatá Ministerstvem zdravotnictví Velké Británie, 1995, která je součástí směrnice *Sociální péče pro hluchoslepe děti a dospělé*, určené pro všechny úřady a odbory sociální péče a poskytovatele sociální péče)

Tématem mé bakalářské práce jsou volnočasové aktivity jako nástroj socializace u hluchoslepých. S osobami, postiženými hluchoslepotou jsem se setkala při své speciálněpedagogické praxi na Střední škole, základní škole a mateřské škole pro sluchově postižené v Olomouci. V České republice je toto jediná škola, která vzdělává děti s hluchoslepotou. Školu proto navštěvují klienti z Čech i z Moravy. Hluchoslepi nejen že mají značně omezené možnosti vzdělávání, ale také, co se týká socializace a začleňování do intaktní společnosti, zde mají situaci značně ztíženou. Volnočasové aktivity jsou jedním z účinných prostředků, který by pomohl osobám s hluchoslepotou účinněji se začlenit do společnosti. V bakalářské práci jsem se rozhodla popsat stávající možnosti vzdělávání a volnočasových aktivit osob s hluchoslepotou a navrhnout možnosti dalších aktivit, které by jim pomohly v začleňování do společnosti.

Práce je rozdělena na část teoretickou a praktickou. V teoretické části se zaměřím na vymezení pojmu zdravotní postižení, dále na pojmy hluchoslepoty, volnočasové aktivity, socializace, handicap. Dále se budu věnovat tématice komunikace osob s hluchoslepotou, možnostem vzdělávání a odborné péče o osoby s hluchoslepotou, osobnosti a roli pedagoga při práci s dětmi s hluchoslepotou.

V praktické části jsem se rozhodla představit *volnočasové aktivity*, využitelné pro lepší socializaci osob s hluchoslepotou a jejich rodiny. Dále jsem mezi pedagogy a rodinami s dětmi s hluchoslepotou zjišťovala, které aktivity by pro své děti dále uvítali, a některé tyto aktivity popíšu.

¹ Definice hluchoslepoty. Dostupné na: <http://www.lorm.cz/cs/hluchoslepi/definice-hluchoslepoty.php>. 8.4.2011

I. Teoretická část

1 Vymezení pojmů

1.1 Vymezení pojmu zdravotní postižení

Bylo tomu tak dříve a je tomu tak i v současné době - označení objektů zájmu speciální pedagogiky je v různých zemích rozdílné a nejednotné, platí to i pro Českou republiku. Tento jev je způsoben i různým chápáním a různým označením postižených jedinců v rámci jednotlivých resortů - sociálního, zdravotnického, školského, spravedlnosti a dalších.

Klienti, kteří jsou určitým způsobem po zdravotní nebo psychosociální stránce znevýhodněni, jsou i v samotné vědě - speciální pedagogice označováni různě. V zahraniční literatuře se můžeme dočíst o dětech:

- *výjimečných (exceptional children)*,
- *znevýhodněných (handicapped children)*,
- *omezených (behinderte Kindern)*,
- *omezených v učení (lernbehinderte Kindern)*
- *nepřizpůsobivých (enfants inadaptis)*,
- *narušených (anomalnyje deti)*, atd.

(Kysučan, Kuja, 1999).

U nás používáme pro označení klientů s určitým defektem (postižením) více odborných termínů: *člověk postižený, znevýhodněný, s postižením, handicapovaný, zdravotně postižený, se speciálními výchovnými a vzdělávacími potřebami, člověk se speciálními potřebami, výjimečný* a jiné. Odborný vědecký termín "*zdravotně postižený*", který se v naší odborné literatuře v poslední době začíná využívat, však většinou nezahrnuje jedince s *mentální retardací*. Podle medicínského pojetí nelze totiž mentální retardaci chápat jako zdravotní postižení. (Vašek, 1996)¹

¹ Renotírová, M. - Ludíková, L.a kol.: Speciální pedagogika. Olomouc, Univerzita Palackého, 2006. s.18. ISBN:80-244-1475-9.

Takto označujeme následující skupiny znevýhodněných jedinců:

Zrakově postižení - jsou to lidé s různým stupněm a různým typem poškození zrakové percepce (např. nevidomí, osoby se zbytky zraku, osoby s refrakčními vadami).

Pohybově postižení - chápeme je jako jedince, postižené: nemocí, tělesně postižené a také zdravotně oslabené (např. vrozené tělesné vady končetin, rozštěp páteře, dětská mozková obrna, respirační, svalová a kosterní onemocnění, alergie, nemoci kardiovaskulární).

Řečově postižení - jsou to například: jedinci s neurózami řeči, trpící vadami výslovnosti nebo také s organickou poruchou řeči.

Sluchově postižení - jedná se např. o klienty s nedoslýchavostí, se zbytky sluchu, zcela neslyšící atd.

Mentálně postižení (mentálně retardovaní) - to jsou lidé s mentální retardací různého původu i stupně (např. *oligofrenie, demence, lehký až hluboký stupeň*).

Obtížně vychovatelní (s poruchami chování) - klienti mívají potíže v oblasti *psychosociální*. Jejich speciální potřeby se týkají hlavně *emočních* a *sociálních dovedností* (lhaní, krádeže, drogové závislosti).

Jedinci se specifickými poruchami učení a chování - specifické učební poruchy se projevují jako např. *dyslexie, dysgrafie, dysortografie, dyskalkulie, dyspinxie, dysmúzie, specifické poruchy chování a pozornosti - ADD, ADHD*).

Jedinci s vícenásobným postižením – (jedinci s kombinovaným postižením) - hluchoslepotu, postižení mentální a tělesné, mentální se sluchovou vadou, mentální s vadou zraku, porucha chování s postižením mentálním, postižení pohybu a řeči atd.¹

1.2 Vymezení pojmů defekt, handicap, disaptibilita

Sovák (1983) chápal *defekt* (z lat. *defektus* - úbytek, vada, nedostatek, porucha) jako *vadu, chybění, ztrátu, určitý nedostatek* v anatomické stavbě organismu a také určité poruchy ve funkcích organismu. Je to vlastně poškození v oblasti *integrity organismu* – a to může být právě důsledkem poruchy, narušení v psychické, sociální,

¹ Renotírová, M. - Ludíková, L. a kol.: Speciální pedagogika. Olomouc, Univerzita Palackého, 2006. s.19. ISBN:80-244-1475-9.

senzorické, somatické oblasti. *Defekt* považujeme zpravidla za jev *ireparabilní, ireverzibilní* (neupravitelný a nezvratný). Defekt se také vyznačuje většinou největším odklonem odchylky od normy.¹

Odborníci občas užívají také termín *vada*, který ovšem většinou označuje poněkud mírnější odchylku od normy než jakou vyjadřuje defekt.

Sovák (1983) tvrdí, že *vada* je *vývojově podmíněná*. *Vada* (porucha, narušení) má podle něj reparabilní, reverzibilní (rozuměj: upravitelný, zvratný) charakter.

Dle doby vzniku se defekty mohou dělit na:

- *vrozené* (vyvinuly se v období prenatálním, perinatálním nebo raně postnatálním),
- *získané* (vznikly – byly získány v průběhu celého života člověka).

Dle charakteru bychom mohli defekty rozčlenit na:

- *orgánové* (zasazeny jsou orgány nebo jejich části, příčiny mohou být vývojová vada, nemoc nebo úraz),
- *funkční* (porucha funkce orgánu nebo celého organismu bez poškození vlastní orgánové tkáně). Objevily se v důsledku narušení vzájemných sociálních vztahů mezi jedincem a prostředím. Spadají sem orgánové neurózy, psychoneurózy a také poruchy chování.

Členění dle druhu defektu na.

- *pohybové*,
- *zrakové*,
- *sluchové*,
- *řečové* (- v oblasti komunikačních schopností)
- *mentální postižení*,
- *poruchy chování*,
- *parciální postižení*,
- *vícenásobná (kombinovaná) postižení*.

Defekty můžeme dělit například také podle hloubky:

- *lehký defekt* (vztah ke společnosti zatím není narušen, ani toto nehrozí),
- *středně těžký defekt* (klient je už ohrožen také i poruchou společenských vztahů, nebo se tato již vyvinula),
- *těžký defekt* (ztráta nebo velice vážné poškození sociálních vztahů).¹

¹ Renotiérová, M. - Ludíková, L.a kol.: Speciální pedagogika. Olomouc, Univerzita Palackého, 2006. s.19. ISBN:80-244-1475-9.

Další často používané termíny:

Anomálie (z řeckého slova *a* - zápor, *nomos* - pravidlo, zákon) je vlastně trvalá negativní odchylka od normy, projevující se v oblasti somatické, psychické nebo v jejich kombinaci, ale většinou ji nepovažujeme za patologii.¹

Deviace (z latinských slov *via* - cesta, *deviatio* - odbočení z cesty) – jedná se o odchylku od normy, která se většinou nějak týká chování nebo vývoje jedince. Ten se pak stává nápadný svým odklonem od normy (např. sexuální deviace).

Psychický deficit (z latinského slova *deficere* - odpadnout, chybět) je vlastně „menší“ odchylka od normy, která stále ještě nedosahuje úrovně patologické odchylky.

Deformity, deformace (z latiny - *deformitas* - znetvoření, zohavení) - jedná se o somatické – tělesné deviace, odchylky.

Ohrožený jedinec, "at risk" - je jedinec, o kterém mluvíme jako o trvale nebo dlouhodobě ovlivněném nepříznivým výchovným, ekologickým, sociálním nebo psychickým působením (zejména se jedná o děti a mládež). Jestliže nejsou tyto vlivy včas upraveny, může dojít k narušení psychické, somatické nebo sociální integrity.

Vašek (1996) říká, že se v této skupině mohou ocitnout i děti výjimečně nadané nebo dokonce geniální, které mohou neadekvátně reagovat na nepřiměřené výchovné působení.

V souvislosti se spoluprací se zahraničními odborníky a s používáním mezinárodní klasifikace poruch se u nás začaly užívat i další termíny:

Disaptibility (disability) - termín pro omezení funkce nebo ztrátu některé části těla, případně orgánu. Postižený má poškozenou schopnost nebo kvalitu některých funkcí (smyslových, motorických, psychických).

Handicap - je znevýhodnění člověka s nějakým postižením, defektem, v interakci se společenským prostředím. Někdy také může defekt prorůstat do širších společenských oblastí.¹

¹ Renotírová, M. - Ludíková, L.a kol.: Speciální pedagogika. Olomouc, Univerzita Palackého, 2006. s.20. ISBN:80-244-1475-9.

- *Defektivita* - je podle Miloše Sováka (1983) porucha integrity člověka s defektem, což je vlastně porucha jednoty organismu a jeho prostředí, která se projevuje narušením společenských vztahů mezi postiženým jedincem a společenským prostředím.

Defektivita narušuje vztah člověka postiženého defektem i vůči jemu samému. Za příčinu defektivit se považuje neadekvátní nebo nevhodná reakce na defekt (postižení), tato reakce není přímo úměrná jeho typu nebo stupni postižení. Zdaleka ne každý defekt se zákonitě musí stát příčinou defektivit, každý jedinec s defektem nereaguje defektivitou. Defektivita vzniká, pokud defekt přestává být záležitostí osobnostní a stává se záležitostí společnosti, říkáme, že nabývá tzv. *sociální dimenze*. Sovák (1983) označil takového jedince za *defektního*.

Defektivita se také může projevit poruchami v oblasti psychické výkonnosti, poruchami vztahu ke společnosti, ke vzdělávání, výchově a práci. Je obtížné stanovit stupně defektivit. Můžeme tak učinit na základě úrovně vzdělavatelnosti, přípravy pro povolání, schopnosti samostatné práce, nezávislosti atd.

Defektivita může mít celou řadu vnějších příznaků:

- změny v učení, v chování,
- změny v pracovních aktivitách,
- změny ve společenských aktivitách,
- změny v potřebách a hodnotovém systému,
- změny v adekvátnosti percepce reality,
- narušený pocit vlastní identity,
- změny ve schopnosti sebehodnocení,
- změny v sociální adaptaci.

Za znaky defektivit můžeme považovat:

- dlouhodobý stav, ale ne trvalý - *reparabilní*,
- *dialektický charakter* - působí oběma směry mezi člověkem s defektem a jeho vnějším prostředím,
- z hlediska typu defektu má defektivita své specifické znaky,
- časté jsou změny osobnostní struktury.

Defektivita nemusí být trvalá, je upravitelná, dá se i odstranit, hlavně speciální výchovou, vzděláváním, tedy prvky takzvané *komplexní rehabilitace*.¹

¹ Renotierová, M. - Ludíková, L. a kol.: Speciální pedagogika. Olomouc, Univerzita Palackého, 2006. s.20. ISBN:80-244-1475-9

1.3 Vymezení pojmu socializace

„*Socializace znamená vlastně zespolečňování (začleňování, vrůstání do společnosti).*“¹ Neplatí to jen pro lidi zdravé, intaktní, ale i jakýmkoli způsobem postižené, znevýhodněné, ti všichni mohou realizovat své vlohy a schopnosti v procesu *socializace*.

Potřeby člověka členíme většinou do 3 skupin:

- *biologické* (příjem potravy, vyměšování, aktivita),
- *psychologické* (potřeba něco v životě dokázat, tvořivá činnosti, objevovat nové věci a porozumět světu),
- *sociální* (potřeba někam patřit, sociální srovnání, spolupráce, soutěžení, potřeba kladného sociálního sebepojetí).

Socializace je cílem působení speciálního pedagoga. Bývá vždy podmíněna individuální schopností *socializace* toho daného jedince, tzv. *sociabilitou*. Pokud mluvíme o osobách, které již byly z pracovního a společenského prostředí vyčleněny z důvodu získaného postižení, je proces opětovného zařazení do společnosti nazýván *resocializace*.

U nás pedagogové většinou rozlišují 4 stupně *socializace* a to podle úspěšnosti daných jedinců:

1. *integrace* (z latiny *integer* - začlenění) - úspěšné a - bezproblémové začlenění postižených jedinců do pracovního i společenského prostředí bez potřeby dalších opatření (úlevy, výhody),

2. *adaptace* (z latinského slova *adaptatio* - přizpůsobení) - poměrně úspěšné začlenění postiženého do společnosti intaktních, která však musí být jeho potřebám velmi dobře přizpůsobena,

3. *utilita* (z latiny *utilis* - potřebný, užitečný) - *sociální upotřebitelnost* znevýhodněného jedince, mluvíme o jeho zařazení do společensky užitečné práce za předpokladu celoživotní ochrany a pomoci,²

4. *inferiorita* (z latiny *inferior* - nižší) - *sociální nepoužitelnost, segregace*. Postiženého není možné vůbec začlenit do běžného společenského prostředí a do pracovního procesu

¹ Grecmanová, H.a kol.: Obecná pedagogika I. Olomouc, Hanex, 2002. s. 74. ISBN: 80-85783-20-7.

² Renotírová, M. - Ludíková, L.a kol.: Speciální pedagogika. Olomouc, Univerzita Palackého, 2006. s.20-22. ISBN:80-244-1475-9.

kvůli velmi těžkému, často vícenásobnému postižení. Sociální vztahy nejsou vytvořeny.¹

„Jesenský (1993) odstupňuje socializaci dle WHO (Světové zdravotnické organizace), člení ji na 9 stupňů:

Plná integrace

1. sociálně integrovaný jedinec

Vysoká integrace

2. inhibovaná účast

3. omezená účast

Středně vysoká integrace

4. zmenšená účast

Nízká integrace/ nízká segregace

5. ochuzené vztahy

6. redukované vztahy

7. narušené vztahy

Středně vysoká segregace

8. odcizení

Vysoká segregace

9. společenská izolace.“

Nejvyšší stupeň socializace člověka se speciálními potřebami je *integrace*, bezproblémové zapojení do širší, intaktní společnosti.

Segregace je opak integrace. Postižený žije ze společnosti intaktních vyčleněn nebo se sám z ní zcela vyčleňuje.¹

¹ Renotírová, M. - Ludíková, L.a kol.: Speciální pedagogika. Olomouc, Univerzita Palackého, 2006. s.20-22. ISBN:80-244-1475-9.

2 Hluchoslepota

„Hluchoslepota tvoří samostatnou kategorií, vyznačuje se individuálním a specifickým přístupem k osobě s tímto postižením. Individuálně musíme k těmto osobám přistupovat v otázkách výchovy, v oblasti vzdělávání a sociální rehabilitace.“

Hluchoslepý člověk zdaleka nemusí trpět naprostou ztrátou obou smyslů (i když si to laikové často myslí.) Podle stupně dvojího postižení běžně rozlišuje Hlaváčová (2007):

- A) slabozraký nedoslýchavý - člověk se zbytky zraku a sluchu,*
- B) nedoslýchavý nevidomý - člověk se zbytky sluchu s totální či praktickou slepotou,*
- C) slabozraký neslyšící - člověk se zbytky zraku s totální či praktickou hluchotou,*
- D) prakticky hluchoslepý - člověk s minimálními zbytky zraku a sluchu,*
- E) totálně hluchoslepý - osoba totálně nevidomá a neslyšící.*

„Pro lékařské posouzení jednotlivých stupňů postižení jsou vymezena tato odborná kritéria:

Zrakové postižení:

Slabozrakost - stav charakteristický snížením zrakové ostrosti obou očí i s brýlovou korekcí. Pokles zrakové ostrosti na lepším oku je vyznačen ztrátou pod 6/18 až 3/60.

Praktická slepota - pokles zrakové ostrosti pod 3/60 do 1/60 nebo takové poškození zorného pole, kdy je zachována percepce v intervalu 5 - 10 stupňů.

Totální slepota - pokles zrakové ostrosti pod 1/60 se zachovalým světlocitem s chybnou projekcí až po ztrátu světlocitu (amaurosis).

Sluchové postižení:

Nedoslýchavost - stav při sluchové ztrátě 20 dB (lehká nedoslýchavost) až 90 dB (těžká nedoslýchavost).“¹

¹ Hlaváčová, J. a kol.: Hluchoslepí mezi námi. Praha: LORM, 2007. s.2-3. ISBN: neuvedeno.

„Praktická hluchota (zbytky sluchu) - sluchová ztráta postiženého je větší než 91 dB. Sluchové vnímání bývá omezeno na velmi silné zvukové podněty, nedostatečné pro mluvenou řeč.

Totální hluchota - naprostá ztráta sluchu. Zvukové podněty nelze vnímat žádnými kompenzačními pomůckami.

Posouzení vady zraku:¹

1) vizus s optimální korekcí 6/60 na lepším oku a horší

2) koncentrické zúžení zorného pole na lepším oku ke 30 stupňům bez ohledu na vizus

3) vizus s optimální korekcí 6/60 - 6/24 na lepším oku

4) změny na zorném poli vážnějšího charakteru (kvadrantové výpady, skotomy apod.) bez ohledu na vizus

5) vizus s optimální korekcí 6/18 na lepším oku nebo méně vážné změny na zorném poli bez ohledu na vizus.

U bodu 1),2) je člověk posouzen jako hluchoslepý.

U bodu 3),4) hluchoslepotu zvaží z očního hlediska oftalmolog.

U bodu 5) na návrh oftalmologa o hluchoslepotě rozhodne psycholog.

Posouzení vady sluchu:

Vada sluchu jednostranná s průměrnou ztrátou 40 dB HL na frekvencích 500, 1000 a 2000 Hz a větší, nebo vada oboustranná s průměrnou ztrátou 30 dB HL na frekvencích 500, 1000 nebo 2000 Hz na lepším uchu nebo větší.“¹

U každého člověka s hluchoslepotou musíme jeho postižení posuzovat zcela individuálně a v závislosti na době vzniku, délce projevu poškození smyslů, na jeho stupni a intelektuálních předpokladech toho konkrétního jedince.¹

¹ Hlaváčová, J. a kol.: Hluchoslepí mezi námi. Praha: LORM, 2007. s.2-3.ISBN: neuvedeno.

¹ Hlaváčová, J. a kol.: Hluchoslepí mezi námi. Praha: LORM, 2007. s.2-3.ISBN: neuvedeno

2.1 Komunikační systémy osob s hluchoslepotou

V otázce komunikace lidí s hluchoslepotou si musíme v první řadě uvědomit, že míra postižení je nepřehledně široká a různorodá - z toho vychází i obrovské množství způsobů komunikace.

Nejvíce lidí s hluchoslepotou nejdříve přijde o jeden ze smyslů (zrak anebo sluch), a postupně nebo náhle ztratí v pozdější době i druhý ze smyslů. Tito lidé již tedy mají komunikační systém vybudovaný. Při výchově a vzdělávání vždy můžeme, alespoň z malé části, vycházet z nějaké již rozvinuté formy komunikace (mluvené slovo, znaková řeč, znalost jazykových pravidel, nebo znalost abecedy).¹

Pro pedagoga je důležitá i základna znalostí pojmů, na kterých může člověk s hluchoslepotou dále budovat a rozvíjet své znalosti.

„Zásady nezbytné k budování komunikace (Rosulková, 2006)

1. Začít co nejdříve (nutnost rané péče)

K dodržení této zásady je nutná včasná a správná diagnóza. Rodiče dítěte také musí věřit svým instinktům a pracovat s dětmi co nejintenzivněji, tak aby dítě dostalo co nejvíce informací v mu přijatelné podobě.

2. Převádět dítěti vše pod ruce, přesvědčit jej o nutnosti poznávat okolní svět

Snažit se o to, aby malé dítě už od raného věku vnímalo co nejvíce věcí ze svého okolí. Přistupovat k němu tak, aby mělo možnost uvědomit si souvislosti k věcem, které se kolem něj dějí.¹

¹ Štěrbová, D. a kol.: Hluchoslepotá - lidé s ní a kolem ní. Olomouc: Univerzita Palackého, 2006. s. 53. ISBN: 80-244-1433-3.

3. Dodržovat pravidelný denní rytmus

Dát dítěti jistotu, kterou získá v pravidelných činnostech. Děti, které si ve svém životě zvyknou na určitý režim, ví, co bude po které činnosti následovat a jaké bývají výsledky činnosti. Pokud při budování této rutiny budeme nějakým komunikačním znakem (ať zástupným předmětem, znakem, hlasem či jakkoli jinak) doprovázet tuto činnost, dítě si spojí tuto činnost i s daným znakem. Tak se naučí označovat (pojmenovávat) dané činnosti.

4. Vybrat určitý druh komunikačního módu

Důležité je dát dítěti komunikační nástroj, kterým může co nejdříve popisovat věci, osoby a dění kolem sebe nebo v počáteční fázi je mu tímto módem vše popisováno. Důležitá je také funkce komunikačního módu. Dítě po zvládnutí jednoduššího komunikačního módu přejde na jiný, nebo bude používat oba dva. Tímto postupem se některé děti dostanou například z používání zástupných předmětů až k aktivnímu používání znaků či dokonce, mají-li dostatečné kompenzační pomůcky, až k mluvené řeči.¹

5. Počítat s tím, že komunikace bude dlouhou dobu pasivní

Při budování komunikace je třeba se obrnit trpělivostí. Musíme si uvědomit náš cíl: jistou svobodu a nezávislost dítěte, jež mu přinesou možnost komunikovat s okolím.²

Děti velmi dlouho přijímají naše informace pasivně a to někdy i bez jasné odezvy, že nám rozumí. Vždy je lépe začínat s menším množstvím pojmů, které spolu s dítětem užíváme a až jsme přesvědčeni, že je pochopilo, přidat další pojmy.

6. Naučit dítě vybrat ze dvou možností, naučit říkat ano, ne

Vyzkoušet, zda dítě našim sdělením rozumí, můžeme i pomocí jasně položených otázek, kdy dítě odpovídá ano, ne. Překonání tohoto bodu je důležité pro další účelnou komunikaci. Zvládnutí pozitivních i negativních reakcí v komunikaci dítěte opět nepůjde hned. Mimo trpělivosti se musíme obrnit i velkou důsledností, aby dítě pochopilo, že ne je opravdu pokaždé ne.

¹ Štěrbová, D. a kol.: Hluchoslepota - lidé s ní a kolem ní. Olomouc: Univerzita Palackého, 2006. s. 56-57. ISBN: 80-244-1433-3

² Štěrbová, D. a kol.: Hluchoslepota - lidé s ní a kolem ní. Olomouc: Univerzita Palackého, 2006. s. 54-55. ISBN: 80-244-1433-3.

7. Dodržovat stejný druh komunikace u všech lidí, přicházejících do styku s dítětem

Během budování komunikace u dětí je potřeba, aby všichni lidé, kteří se kolem dítěte pohybují - jak ve škole, tak i doma, používali stejný druh komunikace. Pokud se například používají zástupné předměty - měly by být pro stejné činnosti předměty stejné doma i ve škole (př. není možné, aby pro čištění zubů mělo dítě doma zástupný předmět kartáček na zuby a ve škole zubní pastu.)

8. Zapojit co nejvíce lidí z blízkého okolí dítěte do komunikace

Aby komunikace správně fungovala a motivovala dítě k jejímu používání a rozvíjení, je bezpodmínečně nutné zapojit do komunikace dítěte s hluchoslepotou co nejvíce lidí v jeho okolí. Tudiž komunikační mód, který používá dítě, by se měli naučit i ve škole, popřípadě v rodině dítěte, tak aby dítě mohlo komunikovat v obou prostředích stejně a s co největším počtem lidí.¹

9. Dávat dítěti zpětnou vazbu - reakci na sebemenší komunikační snahy

Jakékoli náznaky komunikace od dítěte musíme okamžitě přijmout a reagovat na ně, tak aby dítě pochopilo, že komunikace je pro něj přínosná a že má pro něj hmatatelný význam.

10. Dát dítěti prostor - možnosti pro komunikaci

Aby dítě mělo chuť komunikovat, musíme nejenom na jeho komunikaci správně reagovat, ale také musí mít dítě prostor pro komunikaci. I když dítě ještě samotné aktivně nekomunikuje, je dobré neustále všechny činnosti a věci kolem něj popisovat. Říct mu, co se kolem něj děje, co právě dělá, co jej čeká, až danou činnost ukončí. Popsat a ukázat osoby, které jsou s dítětem v místnosti atd. Mimo to je vhodné dítě neustále pobízet k možnostem výběru a sdělení vlastních přání právě pomocí komunikace.“¹

¹ Štěrbová, D. a kol.: Hluchoslepotá - lidé s ní a kolem ní. Olomouc: Univerzita Palackého, 2006. s. 56-57. ISBN: 80-244-1433-3.

To, jakým způsobem probíhá komunikace s hluchoslepým člověkem závisí především na rozsahu jeho postižení. Někteří hluchoslepí dovedou dobře využít zbytků zraku a sluchu a mohou tak číst zvětšené písmo a slyšet pomocí sluchadel, jinou kombinací je úplná ztráta zraku se zbytky sluchu nebo pro změnu naopak - totálně neslyšící člověk se zbytky zraku atd. V tomto případě pro komunikaci s okolím využívají *Braillovo písmo, znakový jazyk nebo prstovou abecedu*. Nejvíce problémů přináší komunikace lidem zcela hluchoslepým, kteří se dorozumívají tzv. *Lormovou abecedou*, taktilním znakovým jazykem.

Ke komunikaci využívají hluchoslepí nejčastěji tyto komunikační systémy (dle Hlaváčové, 2007):

„Znakový jazyk - jde o komunikační prostředek vhodný pro hluchoslepé osoby se zbytky zraku. Dorozumívací systém je tvořen specifickými vizuálně - pohybovými prostředky, tj. tvary rukou, jejich postavením a pohyby, mimikou, pozicemi hlavy a horní části trupu.

Taktilní znakový jazyk - (znakování ruku v ruce) - je primární komunikační technikou u těch hluchoslepých, kteří mají vrozenou nebo v raném věku získanou sluchovou vadu. Tento systém mohou jako sekundární využívat i osoby se získanou hluchoslepotou. Při taktilní formě jsou nemanuální prvky (výraz obličeje, pohyb hlavy...) převedeny do složky manuální, tj. znaků.

Prstová abeceda (daktylotika) - využívá formalizovaných a ustálených postavení prstů a dlaní obou rukou k zobrazování jednotlivých písmen české abecedy.

Daktylotika do dlaně - taktilní forma prstové abecedy, kdy se poloha a postavení prstů neznačí do prostoru, ale jednotlivá písmena abecedy příjemce vnímá hmatem své ruky.

Braillovo písmo - bodové slepecké písmo - je určeno hluchoslepým osobám s praktickou či totální slepotou. Kombinace šesti bodů ve dvou sloupcích o třech řádcích tvoří jednotlivá písmena a čte se pomocí hmatu.¹“

¹ Hlaváčová, J. a kol.: Hluchoslepí mezi námi. Praha: LORM, 2007. s.5. ISBN: neuvedeno.

„Tiskací písmena psaná do dlaně - tato forma dorozumívání je využívána hluchoslepými se ztrátou zraku a sluchu v pozdějším věku. Do dlaně hluchoslepečého člověka se vpisují velká tiskací písmena.

Lormova abeceda - jednotlivá písmena abecedy daného jazyka se vyznačují ustálenými body nebo pohyby v dané části ruky, tj. palce, prstů, dlaně nebo ruky.

Odezírání - jedná se o zřetelnou artikulaci jednotlivých českých slov ústy tak, aby bylo umožněno nebo usnadněno odezírání mluveného projevu. Jde o méně využívanou formu komunikace, pro čtení ze rtů musí mít hluchoslepá osoba zachované velmi dobré zbytky zraku.“¹

Volba dorozumívacího systému je individuální, může záležet na době vzniku postižení, na věku, vývojové úrovni a psychickém a fyzickém stavu. ¹

„Některé komunikační módy (Rosulková, 2006):

Komunikace pomocí zástupných předmětů - zástupných předmětů užíváme především u malých dětí jako prvotní komunikace. Těchto předmětů se užívá především na činnosti, popřípadě na osoby, samotné věci (hračky, jídlo, oblečení) zástupné předměty většinou nemají a používají se originální věci. Všechny činnosti, které děti vykonávají, jsou zastoupeny určitým, pokud možno danou věc charakterizujícím předmětem (obouvání - botičkou, rehabilitace - masážní kuličkou atd.)

Komunikace pomocí fotografií, piktogramů, reliéfních piktogramů - stejná komunikace jako u zástupných předmětů. Je rozšířena na zobrazení běžných věcí kolem nás. Fotografie i piktogramy jsou skladnější a dítě si je může nosit s sebou. Nevýhodou je, že piktogramy jsou abstraktnější a dítě musí vyvinout větší úsilí pro jeho rozlišení.“²

¹ Hlaváčová, J. a kol.: Hluchoslepí mezi námi. Praha: LORM, 2007. s.5-6. ISBN: neuvedeno.

² Štěrbová, D. a kol.: Hluchoslepota - lidé s ní a kolem ní. Olomouc: Univerzita Palackého, 2006. s. 58. ISBN: 80-244-1433-3.

„Komunikace pomocí Lormovy abecedy (Hlaváčová, 2007)

Lormova abeceda je jedním ze základních komunikačních systémů hluchoslepých. Vytvořil ji hluchoslepý básník, filozof a spisovatel, rodák z jihomoravského Mikulova Hieronymus Lorm (1821 – 1902), vlastním jménem Heinrich Landesmann. Ke komunikaci se využívá dlaňová strana libovolné ruky. Mluvčí vyznačuje prsty jednotlivá písmena do dlaně a na prsty ruky příjemce dle daného schématu.“¹

(viz Přílohy)

„Komunikace pomocí Braillova písma

Pro usnadnění a zdokonalení čtení nevidomých vytvořil v roce 1825 francouzský nevidomý student Louis Braille (1809 - 1852) slepecké bodové písmo (Braillovo písmo). Základem bodového písma je kombinace šesti bodů ve dvou třibodových sloupcích postavených vedle sebe. Sestavení jednotlivých bodů plně vyhovuje vnímání prstů.

Bodové písmo pro nevidomé a hluchoslepé slouží především k psanému dorozumívání a získávání informací. Lze ho psát pomocí Pichtova psacího stroje či Pražské tabulky.

U Braillova písma s využitím taktilních technik se písmena abecedy zobrazují ustálenými dotyky na dvou prstech jedné ruky nebo více prstech obou rukou příjemce sdělení s využitím kódového systému Braillova písma. Braillovo písmo se obtížněji učí osoby, které ztratily zrak v pozdějším věku. Problémem bývá nedostatečná citlivost v konečcích prstů v důsledku choroby či specifického zaměstnání.“²

¹ Hlaváčová, J. a kol.: Hluchoslepí mezi námi. Praha: LORM, 2007. s.7. ISBN: neuvedeno.

² Hlaváčová, J. a kol.: Hluchoslepí mezi námi. Praha: LORM, 2007. s.7-9. ISBN: neuvedeno.

2.2 Červenobílá hůl

Snad nejdůležitější kompenzační pomůckou pro pohyb po veřejných prostranstvích, ulicích, na přechodech je pro hluchoslepé *červenobílá hůl*.

„Vyhláška číslo 30/2001 Sb. Ministerstva dopravy a spojů, kterou se provádějí pravidla silničního provozu na pozemních komunikacích a řízení provozu na pozemních komunikacích, schválila 10. ledna 2001 s účinností od 31. ledna 2001 speciální označení pro hluchoslepé občany.

§ 27

(2) Speciální označení osoby nevidomé je bílá hůl, označení osoby hluchoslepé je hůl s bílými a červenými pruhy o šířce 100 mm.“¹

Do roku 2001 používaly hluchoslepé osoby klasickou hůl bílou, která se používá pro označení nevidomého. Toto označení bylo nedostatečné a docházelo k situacím, kdy hluchoslepý člověk nereagoval na přechodech na výzvy řidičů nebo reagoval neadekvátním způsobem na nabídnutou pomoc ze strany veřejnosti. To mělo za následek nedorozumění, nebo dokonce ohrožení bezpečnosti hluchoslepého. Červenobílá hůl umožňuje hluchoslepým občanům cítit se při pohybu po veřejných komunikacích i během cestování o mnoho bezpečněji.

„Červenobílé hole se rozdělují do tří hlavních skupin:

1. Červenobílá hůl signalizační

Hůl upozorňuje na hluchoslepou osobu. Používá se pro chůzi s průvodcem, s vodícím psem, v interiéru.

2. Červenobílá hůl orientační

Tato hůl je určena k prostorové orientaci a samostatnému pohybu hluchoslepých osob, chrání před architektonickými bariérami.

3. Červenobílá hůl opěrná

Hůl má funkci opěrnou. Je určena pro hluchoslepé osoby se sníženou pohyblivostí.“¹

¹ Hlaváčová, J. a kol.: Hluchoslepí mezi námi. Praha: LORM, 2007. s.8-10. ISBN: neuvedeno.

Červenobílou hůl může postižené osobě schválit praktický nebo oční lékař. Hluchoslepý člověk může ročně obdržet dokonce až 3 hole se 100 % úhradou zdravotní pojišťovny.¹

2.3 Sluchadla

Jedná se o elektronickou pomůcku, která slouží ke kompenzování sluchové vady. Tvoří ji mikrofon, zesilovač a reproduktor, k napájení se používá malá baterie. Na trhu je velká řada sluchadel, které jsou přizpůsobeny různým sluchovým ztrátám a jsou různě nastaveny dle potřeby uživatelů.¹

„Základní typy sluchadel:

1) Sluchadla závěsná

- pouzdro s elektronikou je umístěno za ušním boltcem. Spojeno s ušní tvarovkou, která se zhotovuje na míru.

2) Sluchadla nitroušní (boltcová, zvukovodová, kanálová)

- elektronika je vestavěna přímo do ušní tvarovky.

3) Sluchadla kapesní

- mikrofon a zesilovač jsou umístěny v malé krabičce, která se nosí např. připnutá na oblečení. Šňůrkou je spojena s ušní tvarovkou. Toto sluchadlo je větším proto je vhodné i pro ty, co mají problémy s manipulací s malými typy sluchadel.“¹

Sluchadla mohou být plně automatická, nebo s manuálním regulátorem hlasitosti. U většiny sluchadel též najdeme přepínač do polohy "T", který umožňuje přijímat zvuk z tzv. indukční smyčky (např. v některých divadlech, kinech, při shromážděních i doma při poslechu televize).

Do sluchadla se signál dostane přímo ze zdroje zvuku, bez rušivých hluků z okolí. Polohu "T" rovněž můžeme využít pro telefonování.

Hluchoslepý může získat příspěvek na dvě sluchadla.¹

¹ Hlaváčová, J. a kol.: Hluchoslepí mezi námi. Praha: LORM, 2007. s.10. ISBN: neuvedeno

¹ Hlaváčová, J. a kol.: Hluchoslepí mezi námi. Praha: LORM, 2007. s.11. ISBN: neuvedeno.

2.4 Pichtův psací stroj

Pichtův psací stroj představuje základní a nezbytnou pomůcku pro komunikaci a psaní textu ve slepeckém Braillově písmu. Šest kláves odpovídá šesti bodům a potřebný znak získáme současným stisknutím jejich příslušné kombinace. Pichtův psací stroj je klasifikován jako kompenzační pomůcka pro zrakově postižené a klient na něj může získat příspěvek ve výši 100 %.¹

3 Vzdělávání a péče o osoby s hluchoslepotou

V České republice existuje velmi málo zařízení, zabývajících se vzděláváním osob s hluchoslepotou. Do dnešních dnů je prakticky jediné vzdělávací zařízení, specificky určené žákům s hluchoslepotou Střední škola, základní škola a mateřská škola pro sluchově postižené, sídlící na třídě Kosmonautů v Olomouci. S dětmi předškolního věku pracují ještě v Mateřské škole speciální, určené pro děti s více vadami v Berouně. Bohužel stále mnoho dětí s hluchoslepotou není vzděláváno vůbec. Jde především o děti, které žijí v ústavech sociální péče pro osoby s mentální postižením.²

Poradenství v oblasti rané péče mohou rodiče získat v některé z poboček Společnosti pro ranou péči v Praze, Brně, Olomouci, Liberci, Ostravě nebo v Plzni. Cenné informace a rady poskytne rovněž TAMTAM - středisko rané péče pro neslyšící.³

¹ Hlaváčová, J. a kol.: Hluchoslepí mezi námi. Praha: LORM, 2007. s.12. ISBN: neuvedeno.

² Štěrbová, D. a kol.: Hluchoslepota - lidé s ní a kolem ní. Olomouc: Univerzita Palackého, 2006. s. 38-39. ISBN: 80-244-1433-3.

³ Internetové stránky společnosti ZÁBLESK - sdružení rodičů a přátel hluchoslepých dětí. Dostupné na: <http://www.zablesk.olomouc.com/index.php?page=zablesk.odkazy>. 9.4.2011

3.1 Dětský domov a Mateřská škola speciální Beroun

Mateřská škola speciální se sídlem v Berouně, na ulici Mládeže 1102, poskytuje od roku 1992 výchovnou a vzdělávací péči pro děti s vadou sluchu, s hluchoslepotou, a také s vadou sluchu v kombinaci s dalším postižením kdy je zásadně narušen komunikační proces a vývoj dítěte. Často jsou do zdejšího zařízení děti přijímány ze zařízení, která zastupují péči v rodině v raném a předškolním věku a také z rodin - dětí z rodin je ovšem podstatně méně.¹

3.2 Střední škola, základní škola a mateřská škola pro sluchově postižené Olomouc (Langer, 2006)

Škola byla založena jako zemský ústav pro hluchoněmé v Lipníku nad Bečvou roku 1894. V 50. letech byla přemístěna do bývalého kláštera na Svatém Kopečku u Olomouce, kde působila úspěšně dalších skoro 50 let. V roce 1991 pak byl objekt tehdejší školy vrácen v rámci restitucí původnímu majiteli, Kongregaci sester premonstrátek. Od září 1999 sídlí škola přímo v Olomouci na ulici Kosmonautů. Žáky školy jsou většinou děti s těžkou sluchovou vadou a děti s nejrůznějšími vývojovými i kombinovanými vadami. V areálu školy se nachází i mateřská škola, základní škola, internát, speciálně - pedagogické centrum.²

V roce 2008/2009 byl otevřen 1. ročník *Praktické školy dvouleté se zaměřením na ruční práce a přípravu pokrmů*.³

Nedílnou součástí 14 tříd na ZŠ je také *třída pro hluchoslepé*. Nápad zabývat se výchovou a vzděláváním hluchoslepých dětí rozvinuly koncem roku 1992 pracovnice katedry speciální pedagogiky doc. Ludíková a PhDr. Suralová. Nejprve byly organizovány dva víkendové pobyty pro hluchoslepé děti a jejich rodiče.

¹ Internetové stránky Dětského domova a Mateřské školy speciální Beroun. Dostupné na: <http://www.hluchoslepota-deti.cz/charakteristika.htm>. 9.4.2011

² Štěrbová, D. a kol.: Hluchoslepotá - lidé s ní a kolem ní. Olomouc: Univerzita Palackého, 2006. s. 33-34. ISBN: 80-244-1433-3.

³ Internetové stránky Střední školy, základní školy a mateřské školy pro sluchově postižené Olomouc. Dostupné na: <http://www.sluch-ol.cz/index.php?nid=6800&lid=CZ&oid=1091457>. 9.4.2011.

Poté vznikla tzv. *experimentální třída pro HS (hluchoslepé)* nejprve v MŠ, pak na ZŠ. Škola nejen že spolupracovala s Pedagogickou fakultou Univerzity Palackého v Olomouci, ale navázala i kontakty se zahraničními institucemi a školami, které mají bohatou zkušenost s výchovou a vzděláváním hluchoslepých dětí. Jsou to především: Hilton/ Perkins School z USA - pan Dennis Lolli, dále školy v Polsku, Německu a na Slovensku. Materiálně škole pomáhaly různé organizace a sponzoři. Byly to především Všeobecná zdravotní pojišťovna, Konto Bariéry atd. ¹

3.3 Základní vzdělávání dětí s hluchoslepotou (Bilíková, 2006)

Hluchoslepí se učí především chápat svět, který je kolem nich, učitelé se snaží jim ho zprostředkovat všemi možnými způsoby, učí je samostatnosti, základům komunikace. Snaží se rozvíjet jejich myšlení. Pomáhají jim využívat zbytky jejich zraku či sluchu. K hluchoslepotě se mnohdy přidružuje i mentální nebo tělesné postižení, z toho je jasné, že u každého hluchoslepeho dítěte je bezpodmínečně nutný *individuální přístup*. Co mohou mít tyto děti společné? Nutnost dodržet pevný denní režim a důsledného dodržování stereotypů (při ranní hygieně, oblékání, přípravě jídla, při výuce, získávání a upevňování jednotlivých znalostí a dovedností - např. třídění předmětů - vždy probíhá stejně naučeným způsobem, mění se jen tříděné předměty).

„Každý den začínají žáci ve škole v Olomouci tzv. "přivítacím kolečkem", žáci sedí na židlích v kruhu uprostřed místnosti, postupně k sobě přicházejí, pozdraví se, určí osobu - podle svých komunikačních schopností (komunikace zde probíhá ve znakovém jazyce, který musí být podle potřeby přizpůsoben - tzn. dochází ke zjednodušování znaků, přetváření tak, aby byly co nejlépe čitelné na těle a vzájemně se od sebe lišily. (Např. žákyně Z. rozlišuje - chlapec, děvče, teta...Žákyně E. je schopná komunikovat ve větách - "Dobrý den, teto" a příslušný znak tety..."To je děvče (chlapec) " a příslušný znak." ¹

¹ Štěrbová, D. a kol.: Hluchoslepotá - lidé s ní a kolem ní. Olomouc: Univerzita Palackého, 2006. s. 47-48. ISBN: 80-244-1433-3.

„Po příslušném kolečku následují startovací techniky, které se také opakují každý den. Jedna žákyně určuje pomocí piktogramů momentální počasí a snaží se podle fotografií rozeznat, kdo je přítomen ve škole. Jiná dívka je schopná si povídat o programu předešlého dne, poznává části dne, dny v týdnu, které jí pedagožky pomáhají charakterizovat prostřednictvím pravidelných úkonů: pondělí - příjezd, úterý - odpolední vyučování, středa - úklid, čtvrtek - sauna, pátek - odjezd domů. Jiný žák se mezitím baví samostatnou prací s lightboxem, kde skládá barvy a různé tvary.

Další předmět je český jazyk. Obsah jazyka českého tvoří tematické celky, které se každým rokem spirálovitě rozrůstají. Tyto celky jsou vybírány tak, aby co nejlépe kopírovaly komunikační potřebu v denním životě, např. - oblečení, potraviny, nápoje, ovoce, zelenina, kuchyňské nádobí, nábytek...

Učitelky se snaží nejen vytvořit žákům potřebnou slovní zásobu (přiřazováním znaku nebo piktogramu k reálnému předmětu, později obrázku), ale i vytvořit ucelenou představu a pochopit vzájemné souvislosti. Do jazyka českého tedy spadá návštěva obchodu, příprava jídla, skládání oblečení a jiné.

Například: co vše obsahuje a co může znamenat znak "čaj":

čaj v krabičce - jak ho kupujeme v obchodě,

čaj v sáčku - jak ho dáváme do hrnku,

čaj uvařený - jak ho pijeme.

Vše se pedagožky snaží demonstrovat názorným příkladem, veškeré znalosti se musí opírat o vlastní prožitek a zkušenost.

V devět hodin začíná žákům hodinová svačinka, která je rovněž, jako všechny denní úkony součástí výuky. Každý má své místo a činnost, kterou pravidelně vykonává (příprava čaje, chystání hrníčků na stůl, příprava jídla, úklid nádobí). Pokoušejí se tak překonávat přirozenou pasivitu a přimět žáky k samostatné aktivitě. Tempo výuky se zrychluje.

Po svačině následuje matematika. V matematice se někteří žáci snaží o základní počítání a o přiřazování reálného počtu předmětů k jejich numerické hodnotě. Jiná dívka sčítá, její horní hranicí je prozatím číslo šest. Do matematiky jsou také zařazovány úkoly na procvičování paměti, pozornosti a logického uvažování - třídění, skládání, doplňování atd. (Bilíková, 2006) "¹

¹ Štěrbová, D. a kol.: Hlučoslepotá - lidé s ní a kolem ní. Olomouc: Univerzita Palackého, 2006. s. 48-49. ISBN: 80-244-1433-3.

„Matematika může být rozšířena také o hmatovou výchovu - žáci se učí poznávat různé povrchy, tvary, obrázky, učí se pracovat s Braillovou tabulkou.

Po matematice následuje výtvarná výchova, pracovní výchova, případně tělocvik. Žáci pracují s hlínou, stříhají, lepí, navlékají, šijí. Učí se uklízet a udržovat své okolí, žehlí. Někteří žáci ovládají kotoul, jezdí společně na čtyřkolce, chodí do sauny, na bazén a hipoterapii. Sáňkují, chodí na procházky městem. Nedílnou součástí výuky už se staly i různé výlety a škola v přírodě, kde žáci pracují s přírodními materiály a provozují turistiku. Žáci jsou vyučováni individuálně, každý má vytvořený svůj individuální plán. Někteří mají navíc i předmět znakový jazyk, zde je kladen důraz především na samostatné ukazování, přesnost, srozumitelnost prováděných znaků a rozšiřování aktivní slovní zásoby. Dalšími předměty jsou Základy společenských věd a Základy přírodovědných věd. Zde se snaží nadanějším žákům zprostředkovat představu o okolním světě, dovídají se např. z čeho jsou různá jídla a potraviny vyrobeny, kde a jak je získáme - koláč můžeme koupit nebo udělat - vyrábí se z mouky - ta z obilí - to roste na poli - vyrostе ze semínka. Vše probíhá v maximální míře názorným příkladem, žákům se tak rozšiřuje pasivní i aktivní slovní zásoba.

V nedávné době hluchoslepé děti končily výhradně v ústavech pro mentálně postižené, pasivní, bez možnosti aktivity, frustrované, ubližující samy sobě. Jejich běžný den v této škole má zcela jinou hodnotu a význam pro jejich další život.

(Bílíková, 2006) ¹“

3.4 Střední vzdělávání studentů s hluchoslepotou

Velkým úspěchem bylo také zpřístupnění středoškolského vzdělání pro lidi s hluchoslepotou. Ve školním roce 2008/2009 byl při Speciální MŠ a Speciální ZŠ pro sluchově postižené v Olomouci otevřen první ročník *Praktické školy dvouleté se zaměřením na ruční práce a přípravu pokrmů.* ²

¹ Štěrbová, D. a kol.: Hluchoslepota - lidé s ní a kolem ní. Olomouc: Univerzita Palackého, 2006. s. 48-49. ISBN: 80-244-1433-3.

² Internetové stránky Střední školy, základní školy a mateřské školy pro sluchově postižené Olomouc. Dostupné na: <http://www.sluch-ol.cz/index.php?nid=6800&lid=CZ&oid=1091457>. 9.4.2011.

Praktická škola je určena pro žáky se speciálními vzdělávacími potřebami, které plynou ze snížené úrovně rozumových schopností, případně žákům s více vadami, kteří již ukončili povinnou školní docházku v základní škole speciální, v základní škole praktické nebo v nižším než devátém ročníku základní školy.¹

„Cíle vzdělávání SŠ praktické

Škola klade důraz na rozvíjení všech stránek osobnosti žáků tak, aby lépe porozuměli světu, v němž žijí, získali znalosti a dovednosti důležité pro život a našli své místo ve společnosti. Vzdělávání v praktické škole umožňuje žákům se speciálními vzdělávacími potřebami, plynoucími ze snížené úrovně jejich rozumových schopností a žákům s více vadami doplnění a rozšíření všeobecného vzdělání dosaženého v průběhu plnění povinné školní docházky a osvojení vědomostí a dovedností potřebných k výkonu konkrétních jednoduchých činností v různých profesních oblastech i v každodenním životě. Ve vzdělávacím programu je v souladu s individuálními potřebami a možnostmi žáků kladen důraz na vypěstování kladného vztahu k práci, na rozvoj komunikačních schopností, základní orientaci v celospolečensky závažných problémech, kultivaci osobnosti, výchovu ke zdravému životnímu stylu, dosažení maximální možné míry samostatnosti a posílení předpokladů k sociální integraci žáků. Práce ve třídě i při praktickém nácviku činností probíhá individuálně, podle možností jednotlivců tak, aby byla rozvíjena jejich kreativita a samostatnost.

Docházka je ukončena závěrečnou zkouškou.

Absolventi se mohou v rámci svých možností uplatnit přiměřeným výkonem při pomocných pracích ve zdravotnictví, v sociální péči, ve službách, ve výrobních podnicích, v zemědělství, v chráněných dílnách. Snahou školy je především zkvalitnění života každého studenta. Součástí vzdělávání i odpolední činnosti na internátě jsou proto i doplňkové aktivity - např. hipoterapie, canisterapie, práce v keramické dílně, plavání, jízda na kole atd. V rámci výuky pořádá škola exkurze (ZOO, různá pracoviště, zemědělská družstva) a rekondiční pobyty.

Specifikem školy je přijímání studentů s více vadami, včetně studentů s hluchoslepotou.¹⁴

¹ Internetové stránky Střední školy, základní školy a mateřské školy pro sluchově postižené Olomouc. Dostupné na: <http://www.sluch-ol.cz/index.php?nid=6800&lid=CZ&oid=1091457>. 9.4.2011.

Formy výuky se musí přizpůsobovat charakteru předmětu a situaci v pedagogickém procesu. Pozornost na škole věnují nácviku metod a technik učení a práci s textem i rozvoji komunikace. Během výuce se používají tyto komunikační systémy: znakový jazyk, taktilní znakový jazyk, znakování ruku v ruce, předmětná komunikace (zástupné předměty), piktogramy.¹

Co se týká pozdějšího pracovního uplatnění, konkrétní situaci v této oblasti u hluchoslepých v České republice není možné v současné době objektivně doložit, nemáme k dispozici vhodné údaje, protože zatím nebyla provedena ucelená studie, která by samostatně sledovala tento problém. Odhadem můžeme konstatovat, že skupina hluchoslepých patří určitě k nejméně zaměstnaným lidem v České republice a okruh profesí, ve kterých mohou nacházet uplatnění, je velmi úzký.²

3.5 Osobnost a role pedagoga při práci s žáky s hluchoslepotou

Osobností pedagoga (Štolcarová, 2006)³ chápeme vlastně soubor osobnostních znaků - charakterových vlastností, zásad, přesvědčení, i převažující životní filozofie. „*Nejdůležitějšími charakterovými vlastnostmi pedagoga, pracujícího s hluchoslepými žáky jsou:*

- *empatie,*
- *trpělivost,*
- *schopnost vytvořit a dodržovat pravidelný rytmus v životě*
- *dobrá snášenlivost stereotypu,*
- *dobrá snášenlivost minimální zpětné vazby,*
- *kreativita,*
- *pozorovací schopnosti,*
- *rychlé reakce,*
- *schopnost improvizace.*⁴

¹ Internetové stránky Střední školy, základní školy a mateřské školy pro sluchově postižené Olomouc. Dostupné na: <http://www.sluch-ol.cz/index.php?nid=6800&lid=CZ&oid=1091457>. 9.4.2011.

² Ludíková, L. Vzdělávání hluchoslepých III. Praha: Scientia, 2001. s.72. ISBN: 80-7183-256-1.

³ Štěrbová, D. a kol.: Hluchoslepoty - lidé s ní a kolem ní. Olomouc: Univerzita Palackého, 2006. s. 43-46. ISBN: 80-244-1433-3.

⁴ Štěrbová, D. a kol.: Hluchoslepoty - lidé s ní a kolem ní. Olomouc: Univerzita Palackého, 2006. s. 43-46. ISBN: 80-244-1433-3.

Neméně důležité jsou i *fyzické předpoklady* pedagoga. Hluchoslepé děti často vykazují problémy s pohybem různého stupně. Učitel i vychovatel musí děti fyzicky zajišťovat při různých aktivitách. Když je učitel fyzicky slabší, není pak schopen třeba vysadit dítě na trampolínu, což v praxi bohužel znamená vyřazení této aktivity z repertoáru. Fyzicky slabý pedagog může mít potíže i při činnostech běžných, jednoduchých, které se opakují každý den - jako např. chůze do a ze schodů.

Neméně důležitá je schopnost pedagoga dobře se vyrovnávat s údivem okolí nad tím, že si zvolil práci s dětmi s hluchoslepotou - ve smyslu pozitivním i negativním. Pedagog je často nepříznivě přijímán bohužel ne běžnou veřejností, která si pravděpodobně neuvědomuje specifika práce s dětmi s hluchoslepotou, ale veřejností pedagogickou, často i speciálně pedagogickou.

Role pedagoga chápeme především vztah *pedagog - žák*. Role pedagoga pracujícího s dětmi s hluchoslepotou se od ostatních pedagogů, pracujících ve speciálním školství liší. V práci s dětmi s hluchoslepotou se zásadně stírají rozdíly v práci učitele a vychovatele. Pedagog se tady stává spíše *průvodcem, společníkem*, který nabízí dětem aktivity, které jim mohou pomoci lépe chápat, vnímat svět kolem nich. Je nutné vycházet z možností a potřeb dítěte (žáka), využít své schopnosti empatie a pozorovacích schopností v případě, pokud dítě není schopné samo vyjádřit své potřeby a touhy a nutné je také věnovat dostatečné množství času na vytváření vhodného komunikačního systému dítěte. Pedagog se při práci s hluchoslepyými dětmi musí také věnovat činnostem zdánlivě nepedagogickým - např. pomoc při osobní hygieně dětí, pomoc při příjmu potravy atd.

Důležitý je také vztah pedagoga, rodičů a dalších osob, které jsou v kontaktu s hluchoslepým dítětem. Je důležité rozšiřovat okruh osob schopných s dítětem komunikovat a v důsledku mu tedy nabízet nové pohledy na svět kolem něj.¹

4 Volnočasové aktivity a zájmová činnost

Aktivita člověka- tento pojem má mnoho rozmanitých aspektů a používá se v různých významech: činnost, působení na prostředí, nějaká obecná vlastnost člověka, rys osobnosti, společenská aktivita.

Zájem – je to vlastně jedna z významných psychických vlastností člověka. Jedná se o trvalejší snahu člověka zajímat se o předměty nebo jevy, k nimž má citový vztah a které chce blíže poznat.

Zájmová činnost – takto označujeme zpravidla především činnosti, vykonávané ve volném čase. Zájmová činnost směřuje k aktivitám společenským, technickým, pracovním, estetickým, tělovýchovným, sportovním.

Volnočasové aktivity – tzv. *aktivity volného času*. Volný čas je vlastně soubor aktivit. Optimální strukturou volného času je taková, která ve svém součtu uspokojuje lidskou potřebu odpočinku, zábavy a také přispívá k rovnováze osobnosti.

„Volnočasové aktivity představují tedy různé formy činností zaměřené do oblasti volného času.“

Pro rodiče i mladé lidi je významný také *způsob trávení volného času*. Ten pak ukáže, zda volný čas jednotlivci i společnosti přinese nebo nepřinese užitek.¹

¹ Grecmanová, H. a kol.: Obecná pedagogika II. Olomouc: Hanex, 2003. s. 176 - 177. ISBN: 80-85783-24-X.

4.1 Instituce pro volnočasové aktivity dětí a mládeže

Jedná se o instituce, které se podílejí na formování dětí a mládeže prostřednictvím:

- výchovy ve volném čase, organizace aktivit volného času
- výchovy k volnému času, tato zahrnuje motivaci k vhodným činnostem, osvojování vědomostí a dovedností, nabídka a usměrňování zájmů.

Instituce pro volnočasové aktivity dělíme na: *školy, školská zařízení, mimoškolská zařízení*. Volný čas je vlastně časový prostor, ve kterém jedinec uplatňuje svoje potřeby, zájmy a sklony.

Volný čas je časem mimo vyučování, návštěvy školy, prací v domácnosti. Je to čas, který děti a mládež tráví podle vlastních zálib a zájmů. Výchova ve volném čase je také prevencí negativních vlivů, které v této oblasti na děti a mládež mohou působit.

Optimální je v tomto případě taková kombinace činností, při níž se naplňují tři funkce volného času:

- *odpočinek* - relaxace fyzická a duševní,
- *zábava* - uspokojení potřeb (touha po přátelství),
- *vlastní rozvoj člověka* – po stránce rozumové, volní, citové.

Organizace, které vznikly k vytváření nabídky činnosti dětí a mládeže (i dospělých) ve volném čase, mají za úkol přispívat k naplnění těchto funkcí volného času, jak je uvádí ve svém díle současný německý badatel H. W. Opaschowski:

- *„rekreace (zotavení a uvolnění),*
- *kompenzace (odstraňování zklamání a frustrací),*
- *edukace (výchova) a vzdělávání (sociální učení),*
- *kontemplace (hledání smyslu života, jeho duchovní výstavby),*
- *komunikace (kontakty, spoluúčast, partnerství),*
- *participace (člověk se angažuje na vývoji společnosti),*
- *integrace (vrůstání do života rodiny a vrůstání do společenských organismů),¹*
- *enkulturace (kulturní rozvoj sebe sama, kreativita v umění, sportu, technice)*
(Vážanský, Smékal, 1995)“

¹ Grecmanová, H. a kol.: Obecná pedagogika II. Olomouc: Hanex, 2003. s. 170 - 173. ISBN: 80-85783-24-X.

Cílové funkce volného času chápeme jako stěžejní volnočasové potřeby. Rekreační, kompenzační, edukativní a kontemplační jsou vlastně *individuálnější* funkce, zatímco komunikační, participativní, integrační a enkulturační jsou považovány za funkce *všeobecnější*.¹

¹ Grecmanová, H. a kol.: Obecná pedagogika II. Olomouc: Hanex, 2003. s. 170 - 173. ISBN: 80-85783-24-X.

II. Praktická část

5 Volnočasové aktivity jako nástroj socializace osob s hluchoslepotou

Říká se, že děti jsou přirozeně aktivní, ale výzkumy potvrdily, že děti nemají dostatečnou úroveň aktivity, která by naplňovala jejich požadavky na zdravý život a sportovní aktivity. Denní aktivity hluchoslepých jsou ještě omezenější a zařízení, kde jsou tyto děti umístěny, by pro ně mělo přilžitosti k pohybovým a volnočasovým aktivitám nachystat. Nejraději nejen pro ně, ale pro celé jejich rodiny.¹

Na SŠ, ZŠ a MŠ pro sluchově postižené v Olomouci se volnočasové aktivity pro studenty s hluchoslepotou shodují většinou se zájmy některého z rodičů těchto osob. Je ale pravda, že zatím citelně chybějí mnozí odborníci – například na cílený pohybový rozvoj dětí s hluchoslepotou. Také chybí například nabídka zájmových kroužků. Úroveň fyzické aktivity dětí s hluchoslepotou je možné podstatně zlepšit v důsledku zlepšujících se podmínek života pro tyto děti. V nabídce vhodných aktivit pro děti na této škole se objevují ty, které s hluchoslepými dětmi v praxi provozují učitelé, vychovatelé a hlavně rodiče.

Cyklistika – osoby se zbytky zraku mohou jezdit na kole samostatně, nejraději na dráze nebo na nějakém klidném místě. Vhodné je jako doprovod využít osoby, která zabezpečí bezpečné podmínky.

¹ Štěrbová, D. a kol.: Hluchoslepota - lidé s ní a kolem ní. Olomouc: Univerzita Palackého, 2006. s. 79-84. ISBN: 80-244-1433-3.

Tandemová kola - umožňují jízdu na kole i osobám zcela hluchoslepým. Vidící účastník – průvodce - jede vepředu, osoba se zhoršeným smyslovým vnímáním sedí za jeho zády. Osoba vepředu má zodpovědnost za řízení kola, šlapání a zastavení. Osoba v zádech šlape společně. Tandemová jízda je mezi klienty velmi oblíbená. Tandemová kola jsou dostupná, mohou na ně dokonce i přispívat nadační fondy nebo nadace. Je potřeba se ujistit, že osoby, které chtějí jezdit s hluchoslepu osobou to zvládnou po stránce fyzické kondice, účastníci by si to měli předem vyzkoušet. Je také důležité mít vytvořené specifické signály pro otočení nebo zastavení. Výhodami této volnočasové aktivity jsou bezesporu podpora zdravého životního stylu, zažívání příjemných pocitů - jízda beze strachu, *zlepšení socializace* hluchoslepé osoby.

Využívání tříkolek nebo čtyřkolek - jezdcí zde sedí jeden vedle druhého. Osoba, která vidí, je zodpovědná za řízení a zastavení. Tento způsob jízdy zlepšuje komunikaci pro osobu, která má zhoršený zrak nebo je nevidomá. Velkou výhodou je, že jezdcí jsou vedle sebe a mohou komunikovat a mluvit spolu během jízdy. Vzhledem ke stabilitě a komfortu jízdy je možné využít v komunikaci s hluchoslepotou využít znakového jazyka.

Rotopedy - kola mohou být použita kýmkoliv, i těmi osobami, které mají potíže s funkcí nohou. Je také možné používat představy, že hluchoslepá osoba cestuje, kam až chce docestovat atd. Největší výhodou rotopedu je, že je možné jej mít k dispozici ve škole i doma. S rotopedem mohou cvičit všichni členové domácnosti. Pro tuto aktivitu není třeba dělat si starosti s průvodcem ani s počasím.¹ Pokud budeme při této volnočasové aktivitě používat představy, zlepšujeme komunikaci s hluchoslepu osobou a také přispíváme k její *socializaci*.

Plavání - je bezpochyby jednou z nejlepších aktivit pro jedince s hluchoslepotou. Sportovní aktivita ve vodě má jen velmi málo zdravotních omezení a plavec se může volně pohybovat bez starostí, že by mohl narazit na nějakou překážku. Voda pomáhá v rozšiřování rozsahu pohybu, posílení svalstva, udržování rovnováhy a stability zdokonalování pohybu a také *socializaci*.¹

¹ Štěrbová, D. a kol.: Hluchoslepotá - lidé s ní a kolem ní. Olomouc: Univerzita Palackého, 2006. s. 79-84. ISBN: 80-244-1433-3.

Při pohybu hluchoslepých osob ve vodě používáme zařízení, která zvyšují bezpečnost hluchoslepe osoby ve vodě. Mohou to být plavecké vesty, v hloubce, kde hluchoslepy dosáhne, může plavat bez vesty. Vhodné jsou též *plavecké destičky* - umožní lépe poznat konec bazénu. Při porozumění vzdálenosti nebo množství absolvovaných kol bývají nápomocny také *zvukové signály*. Pohybové aktivity ve vodě jsou vhodné i pro plavce - začátečníky, jedince se učí plavat za pomoci instruktora technikou ruka v ruce. Třeba i pouhé šlapání vody je velmi vhodné pro všechny, kteří se jinak necítí dobře při pohybové aktivitě ve vodě.

Hluchoslepi mají často problémy účastnit se společenských aktivit, jít za zábavou nebo na klasické pohybové aktivity. Při účasti na těchto aktivitách potřebují mít vidícího průvodce, který navíc zná jejich formu komunikačního systému. Jsou odkázáni na aktivity, které jim nabízí vidící a slyšící „běžný“ svět kolem nich. Je třeba se snažit, aby se pole nabízených aktivit dále rozšiřovalo a stalo se snadno dostupným, snadným a bezpečným pro rodinu a dítě, dospívajícího nebo dospělého s hluchoslepotou.

Jednou z možností je jít na *tanec*.

Další zajímavou pohybovou aktivitou je *trampolína*. Trampolína má za úkol zlepšovat rovnováhu a výdrž. Na trampolíně se dá skákat pomalu nebo vůbec. Je možné ji rozhoupat osobami vně trampolíny. Na trampolíně se dá skákat pomalu - např. s hudbou, nebo také bez ní. Trampolína je dobře skladná, může mít různé velikosti, může být použita i více osobami naráz, je vhodným zařízením pro zlepšení kondice.

Hrazda, činky a jiné posilovací náčiní - jsou doporučovány jako možnosti pro udržování fyzické i psychické kondice, jsou dobře skladné, je možno s nimi cvičit kdykoli, kdekoli, i doma.

Košíková - je přístupným sportem, přináší radost. Hluchoslepe osoby mohou hrát s balony pro muže nebo ženy, ozvučenými míči nebo plážovými míči. Hluchoslepi mohou hrát i basketbal, házet koš z místa, ze sedu, běhat s míčem. Koš je dobré ozvučit zvonem na řetězu. Je dobré, aby se hry také zúčastnil některý ze členů rodiny, kamarád, který s hluchoslepým klientem procvičuje házení, chytání, odrazy.¹

Užitek z volnočasových aktivit: nejdůležitější, co přináší volnočasové aktivity je právě zlepšování socializace hluchoslepých osob - budování vazeb a důvěry k druhým,

¹ Štěrbová, D. a kol.: Hluchoslepoty - lidé s ní a kolem ní. Olomouc: Univerzita Palackého, 2006. s. 79-84. ISBN: 80-244-1433-3.

uspokojení hladu dětí a dospívajících po informacích, nová poznání. U těchto aktivit je důležité nebát se prvotního odmítnutí dětí - může jít o neznámou nebo novou situaci, na kterou si dítě nebo dospívající musí ještě zvyknout, z volnočasových aktivit vyplývají nové sociální situace, na které musí hluchoslepý reagovat, úzce navazují na komunikaci, volnočasové aktivity nemusí mít okamžitý hmatatelný užitek. U dětí a dospívajících s hluchoslepotou se efekt z aktivit může objevit o hodně později. Velmi důležitá je také i psychohygienu vycházející z volnočasových aktivit.

Prožitky z aktivit – určitě nejdůležitějším prožitkem je taktilní odezva, odbourávání strachu z neznámého, prožitek dětí a dospívajících může být diametrálně odlišný od prožitku rodiny a vychovatelů. Je to dáno také jejich citlivějšími smysly (vibrace, vůně, závan větru).

Směrovost - prvotní určení aktivit - důležité je nebát se (platí to i pro další účastníky volnočasových aktivit, nejen pro hluchoslepé), dobré je stále střídat, tvořit a navrhovat nové činnosti, myslet na to, kde bude aktivita probíhat (venku - uvnitř, známé prostředí - neznámé prostředí), dodržovat zaběhnuté stereotypy při činnostech, nutnost děti stále udržovat činnosti (jednoduché aktivity).

Co motivuje děti a dospívající s hluchoslepotou k aktivitě: například zvědavost, snaha užít si to s druhým člověkem - mít druhého jen pro sebe, něco za něco - teď bude dělat činnost, která jej baví, poté bude dělat činnost, která není tak příjemná, ale je nutno nechat překonat, důležité je navazovat na činnosti, které dítě nebo dospívající zná.

Komunikace při volnočasových aktivitách: dítě nebo dospívající musí mít před začátkem činnosti základní informace o jejím průběhu, aby vědělo, co se bude dále dít a nebude mít strach, komunikace s dítětem umocňuje poznatky z volnočasových aktivit (získávat nové poznatky), tyto aktivity také pomáhají vytvářet nové komunikační situace a tím významnou měrou přispívají k lepší socializaci hluchoslepých osob.¹

¹ Štěrbová, D. a kol.: Hluchoslepotá - lidé s ní a kolem ní. Olomouc: Univerzita Palackého, 2006. s. 79-84. ISBN: 80-244-1433-3.

6 Sexuální výchova jako součást volnočasových aktivit u hluchoslepých

Sexualitě hluchoslepých osob se v České republice nevěnuje mnoho odborníků. Chybí program pro rozvoj a kultivování sexuality žáků a dospívajících s hluchoslepotou, je málo možností a příležitostí pro vzdělávání rodičů, kteří mají svoje dítě doma a často se ocitají v nepříjemných konfrontacích se svými úzkostmi a nejistotami a názory lidí z okolí.¹

Podle mého názoru je velmi vhodné zařadit sexuální výchovu do volnočasových aktivit u osob s hluchoslepotou. Vždyť právě prostřednictvím sexuální výchovy lépe poznají sebe a své tělo a to také přispívá ke zlepšení socializace a vztahů k okolí. Je dobré začít s tímto už od nejranějšího dětství. I když je pravda, že i dle názoru některých odborníků děti s hluchoslepotou nikdy nebudou vědět tolik, co děti bez postižení. Je ale třeba myslet na to, že jakýkoliv pokrok v této oblasti je významným krokem vpřed - k lepší socializaci a zapojení hluchoslepé osoby do společnosti.

Základem je, aby děti a dospívající pochopili, co jsou pojmy *sebeláska*, *sebeakceptace*. Důležité je také poznat rodinné prostředí dítěte, v zařízení, kde se dítě nachází (ať už se jedná o školu, nebo domov pro osoby se zdravotním postižením) je nezbytné mít *poučený a trénovaný personál*. Je potřebné umožnit lidem s hluchoslepotou prožívat intimitu, důvěru, blízkost s jinou osobou, ale toto důvěrné spojení musí být provázeno předcházející kvalitní sexuální osvětou. Od počátku musí být vytvořena účinná komunikace, která by osobě s hluchoslepotou pomohla odpovědět na nevyřčené otázky, jako například co se děje s tělem člověka při jeho růstu.

Komunikace jim pomáhá pochopit otázky jako: Co se děje s mým tělem? Jak se mám vyrovnat s pocity, kterým nerozumím? Jsem špatný/á, když masturbuji? Účinná osvěta by také měla být zaměřena na poznání sebe ve vztahu k druhému nebo stejnému pohlaví, zda se jedinec vnímá heterosexuálně, či homosexuálně. Dále není na škodu zmínit otázky antikoncepce, ochrany před sexuálně přenosnými chorobami atd.

¹ Štěrbová, D. a kol.: Hluchoslepotá - lidé s ní a kolem ní. Olomouc: Univerzita Palackého, 2006. s. 85-89. ISBN: 80-244-1433-3.

Cílem této výchovy by mělo být, aby se děti, dospívající s hluchoslepotou mohli bavit a užívat si při všech společenských aktivitách i v soukromí. ¹

7 Průzkum v oblasti zlepšování socializace hluchoslepých osob prostřednictvím volnočasových aktivit

7.1 Plán a metoda průzkumu

Mým plánem bylo dotázat se co nejvíce osob, které pracují nebo pracovaly s osobami s hluchoslepotou, případně mají mezi příbuznými nebo přáteli osobu s hluchoslepotou, jaké volnočasové aktivity těmto lidem chybí, a co je třeba v oblasti volnočasových aktivit zlepšit, aby se jejich prostřednictvím zlepšila socializace těchto osob. Je velmi těžké najít dostatečný počet osob, které mají mezi příbuznými, přáteli osoby s hluchoslepotou, nebo s těmito osobami pracovali. Povedlo se mi zkontaktovat 20 osob, které mají nebo měly co do činění s lidmi s hluchoslepotou. Je to velmi malý počet, přesto se domnívám, že nějakou vypovídající hodnotu výzkum přesto má. Respondenty jsem kontaktovala prostřednictvím emailu a jedná se o osoby prakticky z celé České republiky. Jednalo se rodiny s hluchoslepým dítětem, příbuzné a přátele hluchoslepých, pracovníky domovů pro osoby se zdravotním postižením i speciální pedagogy. Provádět průzkum přímo mezi hluchoslepými osobami pro mě bylo vzhledem ke komunikační bariéře a časovým možnostem prakticky nemožné. Dotazník byl anonymní a tvoří jej 10 otázek. Výsledky jsem zpracovala pomocí grafů.

¹ Štěrbová, D. a kol.: Hluchoslepota - lidé s ní a kolem ní. Olomouc: Univerzita Palackého, 2006. s. 85-89. ISBN: 80-244-1433-3.

7.2 Výsledky průzkumu



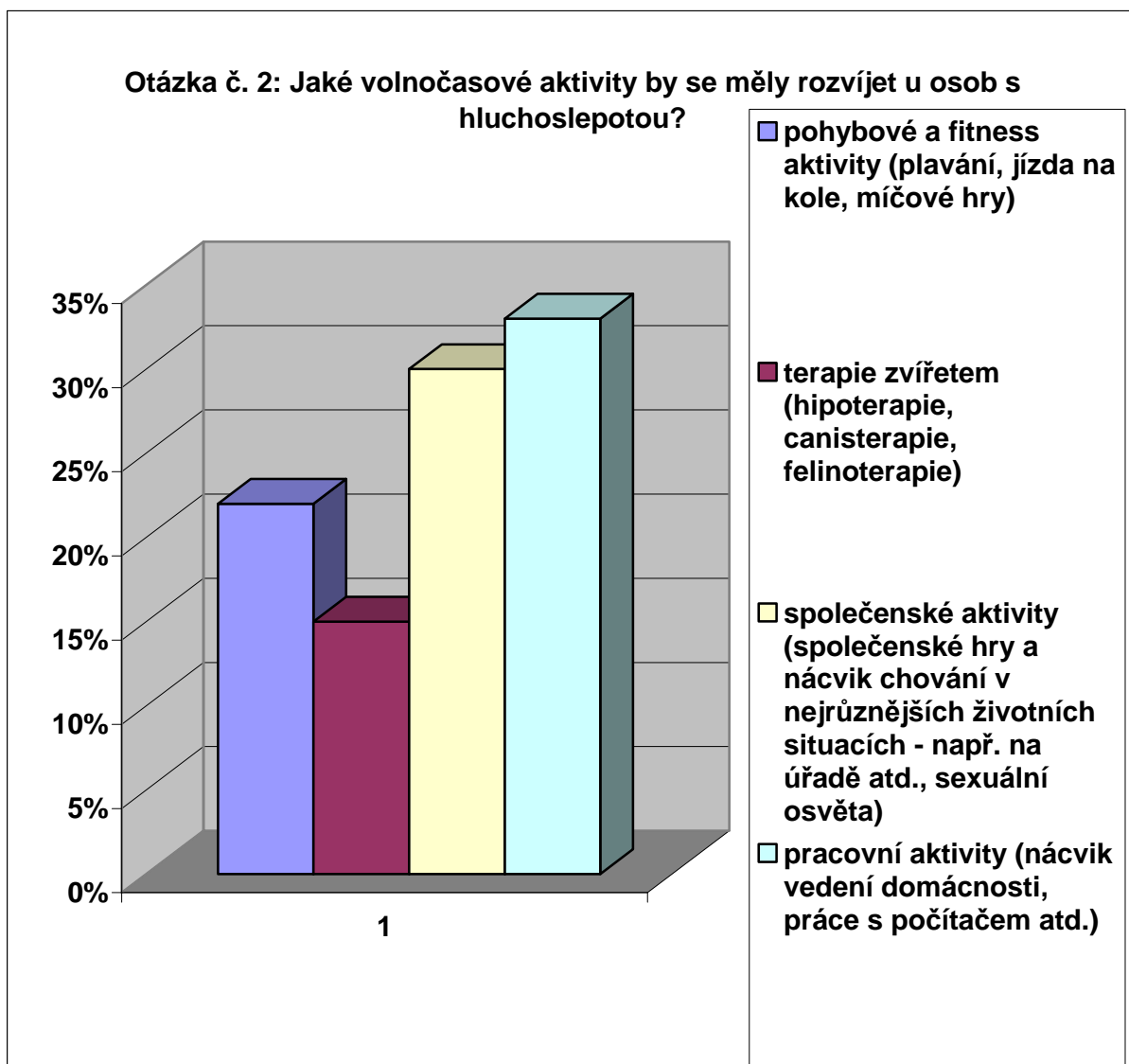
Graf č. 1: Otázka č. 1: Jsi spokojen/a s nabídkou volnočasových aktivit pro osoby s hluchoslepotou?

Zdroj: vlastní

Z průzkumu je jasně vidět, že 80 % respondentů není spokojeno s nabídkou volnočasových aktivit pro osoby s hluchoslepotou. Podobný výsledek jsem očekávala, na SŠ, ZŠ a MŠ Kosmonautů v Olomouci mají tyto osoby - protože jsou umístěny ve zdejších internátech - poměrně velké možnosti využití volnočasových aktivit. Děti a dospívající, kteří zůstávají umístěni v rodině nebo v domově pro osoby se zdravotním postižením ale zdaleka tolik možností nemají. Velmi citelně chybí v naší republice velké centrum jako je Aalborgské centrum v Dánsku - největší centrum pro osoby s vrozenou hluchoslepotou.¹

¹ Štěrbová, D. a kol.: Hluchoslepotá - lidé s ní a kolem ní. Olomouc: Univerzita Palackého, 2006. s. 90-96. ISBN: 80-244-1433-3.

Zde je pro tyto lidi soustředěna veškerá péče - poradenství pro děti i dospělé, vzdělávací centrum, spolupráce s fyzioterapeuty a lékaři, možnost pohybových a společenských aktivit a ve neposlední řadě také možnost chráněného bydlení - i ta v naší republice pro tyto lidi bohužel není.



Graf č. 2: Otázka č. 2: Jaké volnočasové aktivity by se měly rozvíjet u osob s hluchoslepotou?

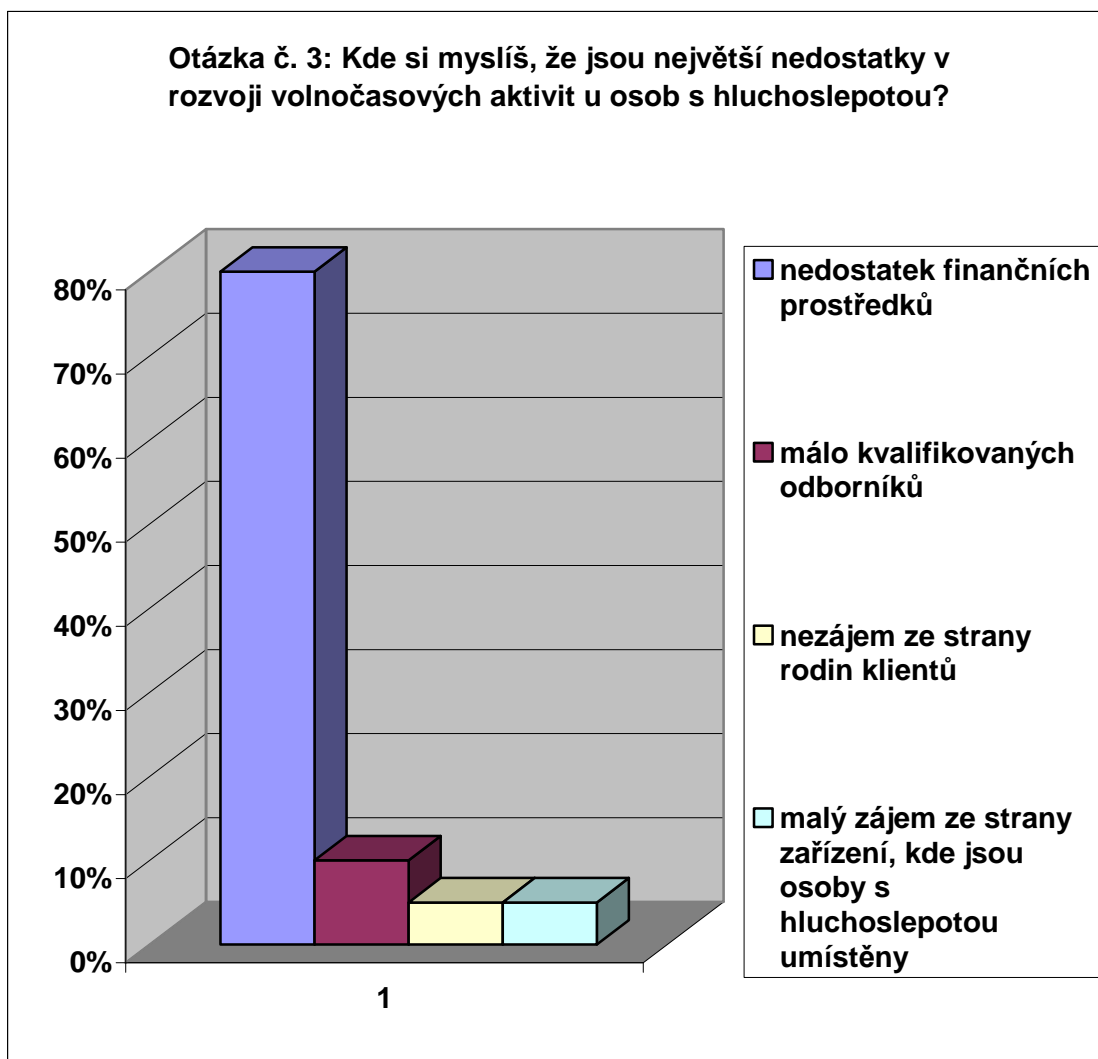
Zdroj: vlastní

Nejvíce respondentů považovalo za nejdůležitější pro osoby s hluchoslepotou *rozvoj pracovních aktivit*, myšleno tím nácvik vedení domácnosti i práce s technickými přístroji - s počítačem, se speciálními telefonickými přístroji pro osoby s hluchoslepotou atd.

Velké procento také považuje za důležité rozvíjet *společenské aktivity* - myšleno tím jak společenské hry, tak *nácvik životních situací* - které mohou klienty potkat např. na úřadě, v obchodě atd. Jedná se o aktivity, které podle mého názoru nejvíce přispívají k socializaci osob s hluchoslepotou, pomáhají jim totiž, aby se co nejlépe začlenily do společnosti a žily plnohodnotný život stejně jako intaktní populace.

Pro udržení zdraví a aktivitu jsou důležité i pohybové aktivity - fitness, hry s míčem, plavání. Tady je namístě, aby každé zařízení, kde jsou umístěny osoby s hluchoslepotou, i rodiče doma spolupracovali s lékaři a fyzioterapeuty, kteří jim pomohou vybrat pro klienta to nejlepší pohybové vyžití, aniž by tím ohrozili jeho zdraví.

Terapie zvířetem je v současnosti poměrně rozšířená, přesto jí není přikládán až takový význam, jako předcházejícím volnočasovým aktivitám. Kupříkladu felinoterapie - terapie s využitím léčebného účinku koček, je stále ještě v naší republice na okraji zájmu a určitě neprávem.



Graf č. 3: Otázka č. 3: Kde si myslíš, že jsou největší nedostatky v rozvoji volnočasových aktivit u osob s hluchoslepotou?

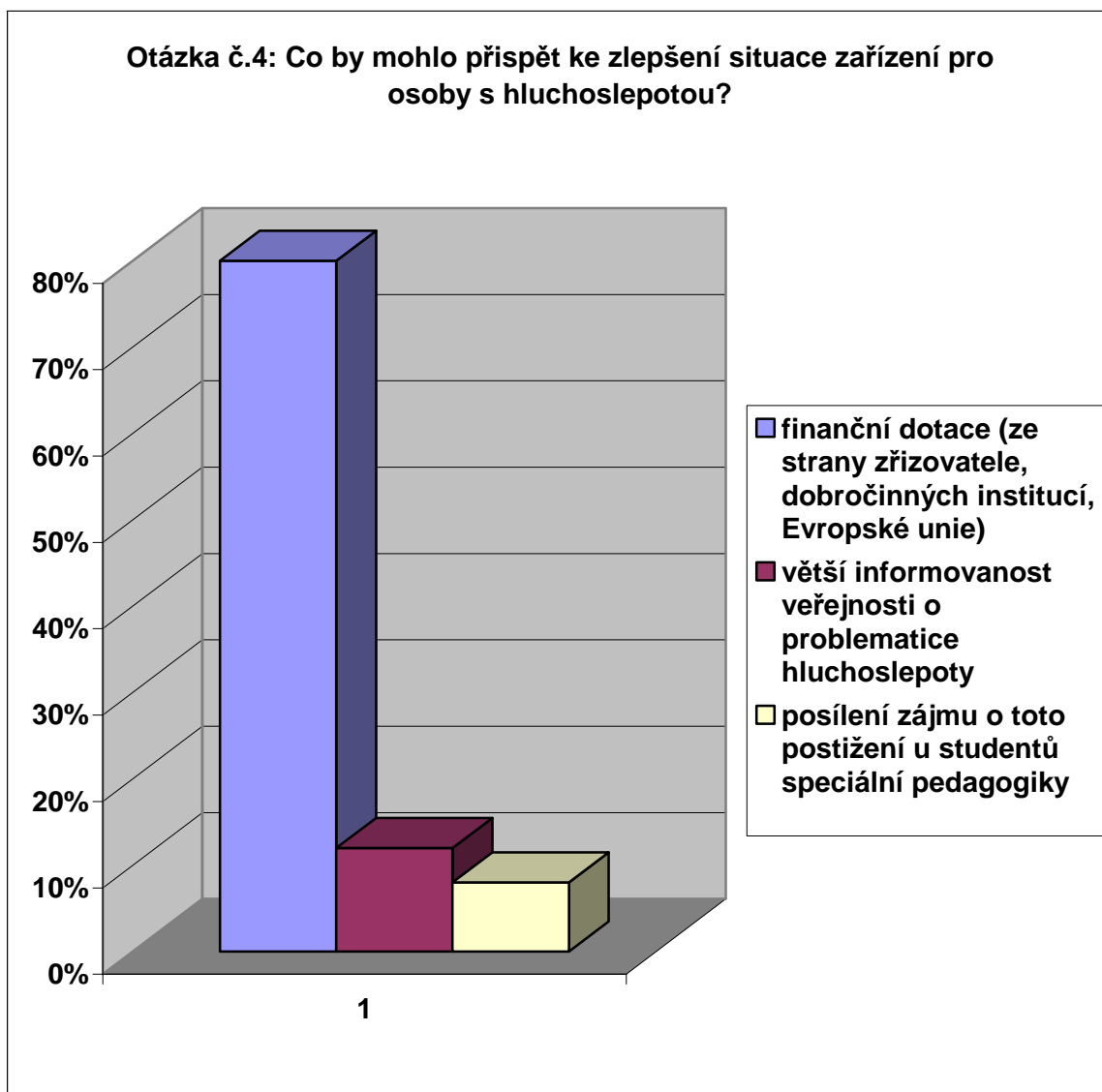
Zdroj: vlastní

Převážná část respondentů vidí největší problém rozvoje volnočasových aktivit v chybějících finančních prostředcích. Je pravda, že prostředků na vzdělávání i rozvoj těchto osob je ze strany zřizovatele - buď města, kraje, nebo Ministerstva školství je žalostně málo.

Také většina vystudovaných odborníků - speciálních pedagogů se často zaměřuje spíše na práci s osobami s jiným druhem postižením - s neslyšícími, případně nevidomými.

Práce s osobami s hluchoslepotou se jim jeví příliš náročná a komunikace s osobami s hluchoslepotou málo efektivní.

Jen velmi málo respondentů si myslí, že rozvoji volnočasových aktivit brání nezáměr ze strany rodin klientů, nebo nezáměr ze strany zařízení, kde jsou klienti umístěni. Myslím si, že rodiny se o volnočasové aktivity dětí a dospívajících s hluchoslepotou zajímají a rádi by je ještě více rozvíjeli, jen jim chybí například možnost chodit s dítětem do specializovaného zařízení pro volnočasové aktivity, kde by byli k dispozici kvalifikovaní odborníci, kteří by věděli, jakým způsobem s dítětem nebo s dospívajícím pracovat.

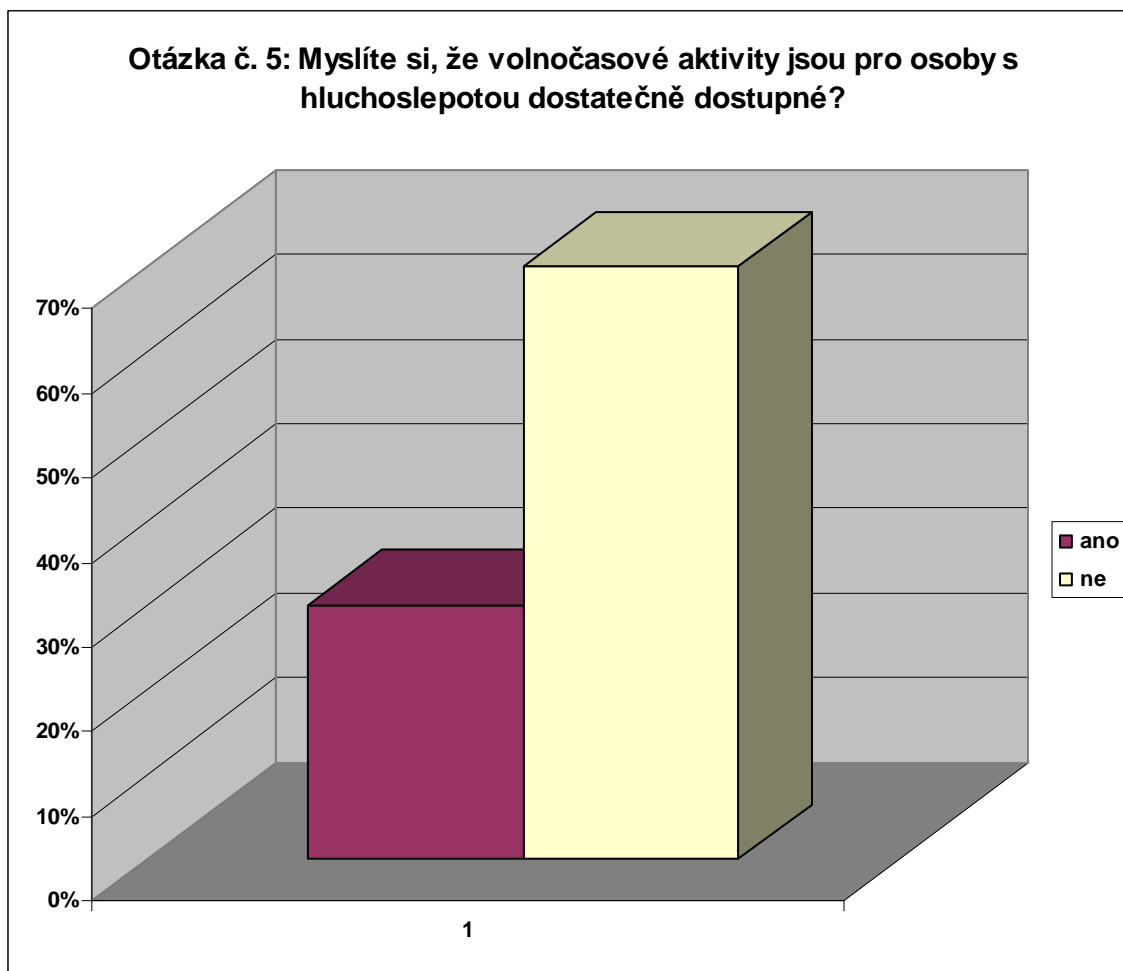


Graf č. 4: Otázka č. 4: Co by mohlo přispět ke zlepšení situace zařízení pro osoby s hluchoslepotou?

Zdroj: vlastní

80 % respondentů si myslí, že situaci zařízení pro osoby s hluchoslepotou by zlepšilo především zvýšení finančních dotací - ať už ze strany zřizovatele (většinou Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy), nebo ze strany dobročinných institucí, případně využití dotací z Evropské unie.

Poměrně malé procento respondentů si myslí, že situaci by zlepšila větší informovanost veřejnosti. Je pravda, že zlepšení informovanosti veřejnosti by mohlo přispět ke zvýšení do dobročinných institucí - lidé by si uvědomili hloubku postižení lidí s hluchoslepotou a mnozí z nich by na zlepšení životních podmínek pro tyto lidi rádi finančně přispěli.



Graf č. 5: Otázka č. 5: Myslíte si, že volnočasové aktivity jsou pro osoby s hluchoslepotou dostatečně dostupné?

Zdroj: vlastní

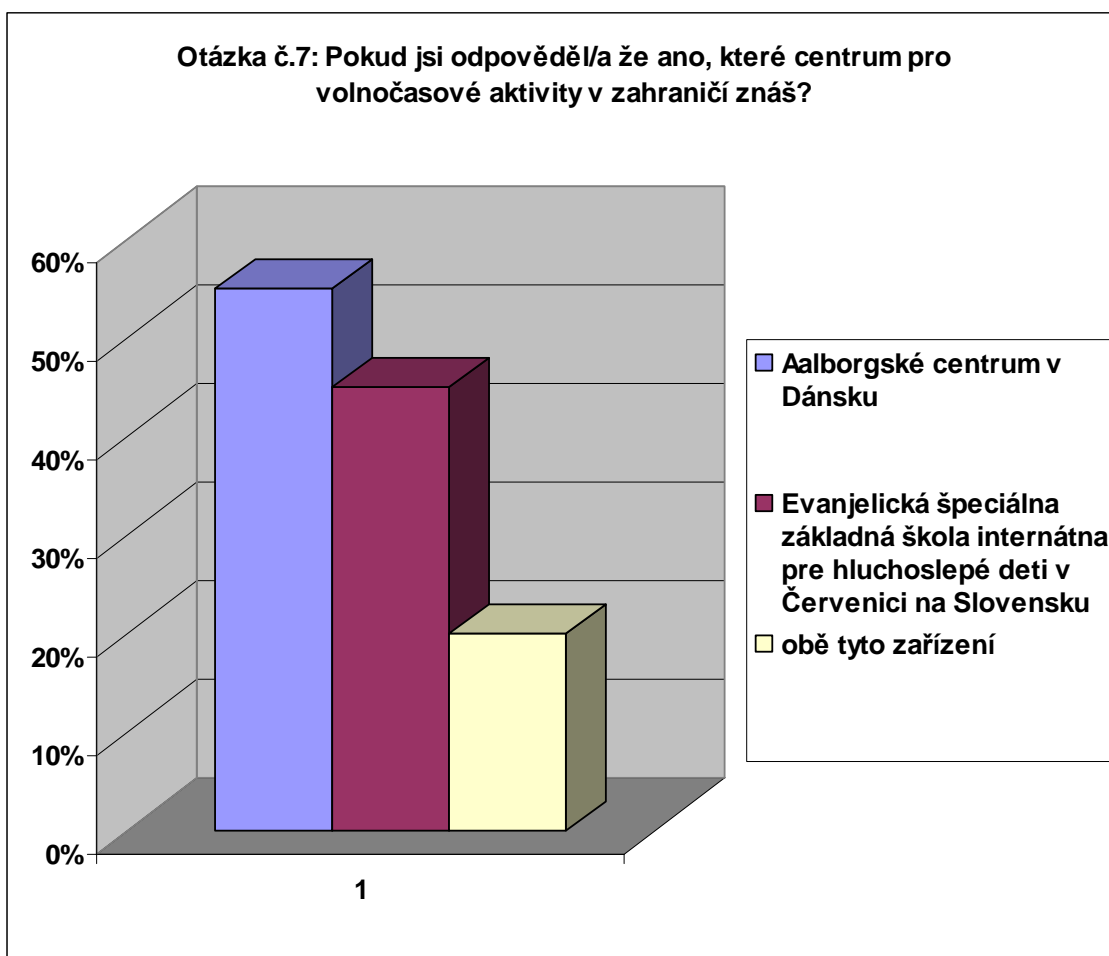
70 % respondentů si myslí, že volnočasové aktivity nejsou pro osoby s hluchoslepotou dostatečně dostupné. Zařízení, které tyto aktivity provozují, je velmi málo, specializované zařízení prakticky neexistuje. Vždyť i základní a střední školy, která se specializuje na osoby s hluchoslepotou je jen 1 - SŠ, ZŠ a MŠ pro sluchově postižené na ulici Kosmonautů v Olomouci. Sem také dojíždějí žáci z celé republiky, je zde i chlapec z Ústeckého kraje. Je nasnadě že hlavním úkolem je podstatné rozšíření sítě těchto škol, nejen základních, ale i středních. A s tím pak souvisí i rozšíření volnočasových aktivit pro žáky a studenty těchto škol.



Graf č. 6: Otázka č. 6: Znáš nějaké centrum volnočasových aktivit pro osoby s hluchoslepotou v zahraničí?

Zdroj: vlastní

65 % respondentů odpovědělo, že zná nějaké centrum pro volnočasové aktivity v zahraničí. Jsou tedy poměrně dobře informováni o možnostech volnočasových aktivit v zahraničí.

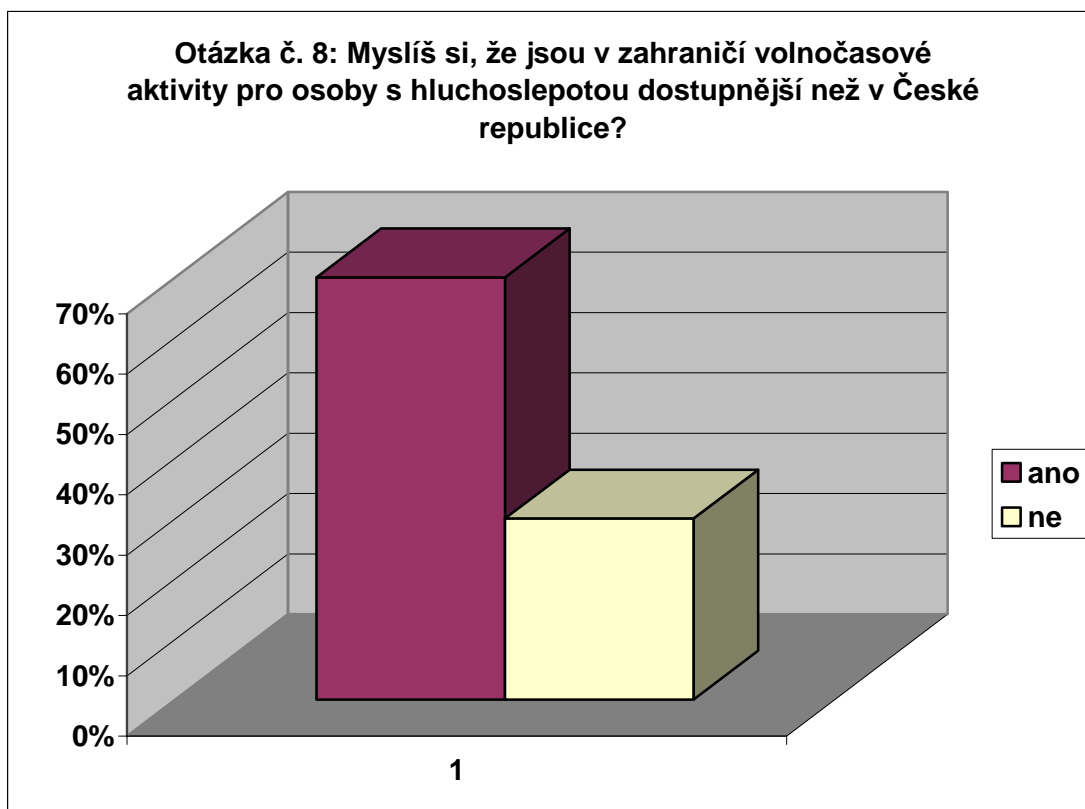


Graf č. 7: Otázka č. 7: Pokud jsi odpověděl/a, že ano, které centrum pro volnočasové aktivity v zahraničí znáš?

Zdroj: vlastní

55 % respondentů zná Aalborgské centrum v Dánsku. Toto zařízení pro hluchoslepé je největší na světě. Je zde kromě poradenského centra a škol také centrum denních aktivit - jakési "zaměstnání" pro hluchoslepé klienty, možnost chráněného bydlení, centrum také organizuje kurzy a cestování atd.

Evanjelická špeciálna základná škola pre hluchoslepé deti v Červenici na Slovensku je znám predovšetkým preto, že je najbližšie k našej republike. Toto zariadenie, jehož zriaďovateľom je tamná Evanjelická cirkev augsburského vyznania, poskytuje okrem materskej školy, základnej školy a praktickej školy tiež možnosť pobytu v internáte, deti a dospelí, ubytovaní v tomto internáte majú možnosť sa venovať rozličným voľnočasovým aktivitám.



Graf č. 8: Otázka č. 8: Myslíš si, že jsou v zahraničí volnočasové aktivity pro osoby s hluchoslepotou dostupnější než v České republice?

Zdroj: vlastní

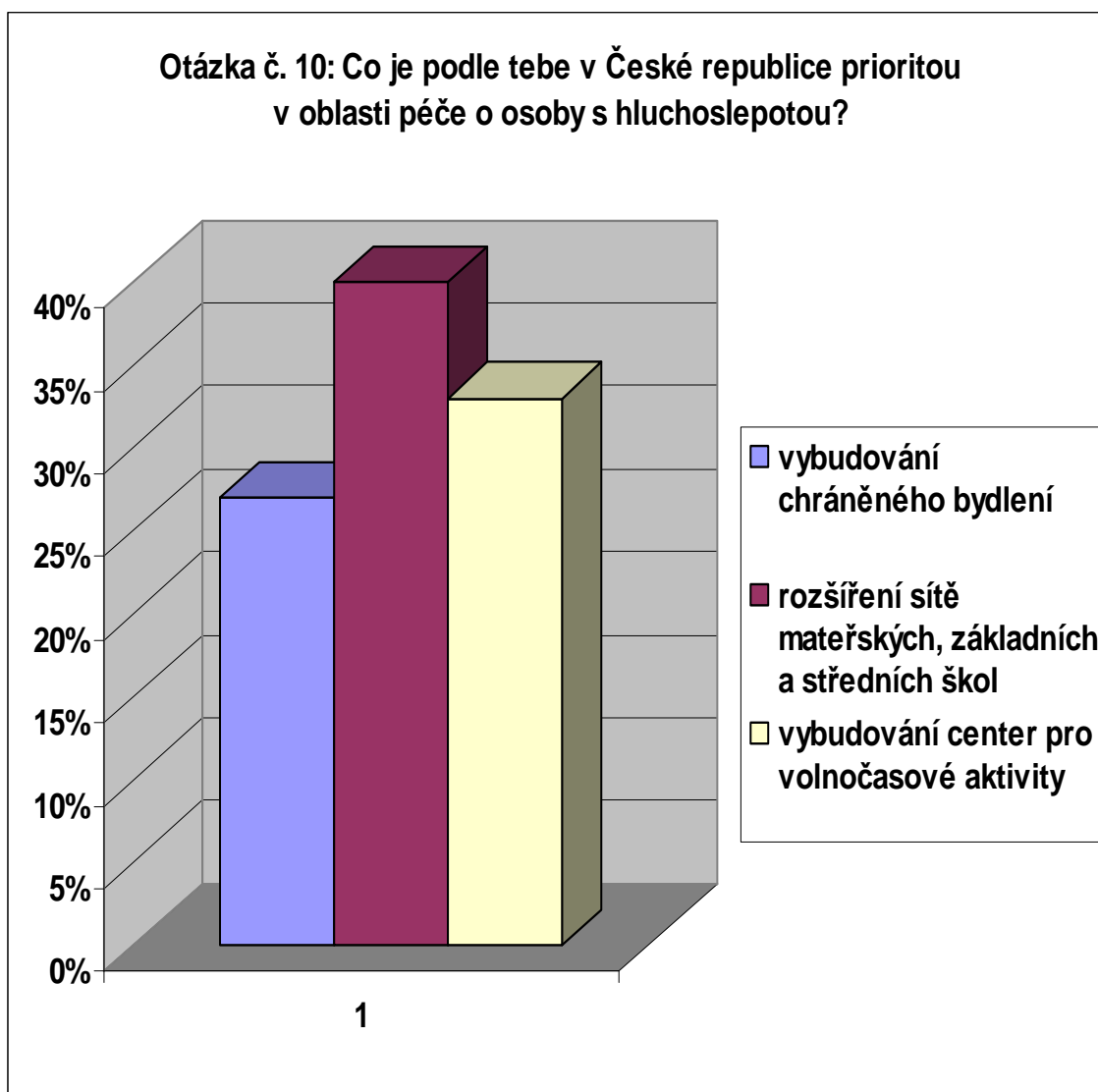
70 % respondentů si myslí, že v zahraničí jsou volnočasové aktivity pro osoby s hluchoslepotou dostupnější než v České republice. Podle mého názoru je to poměrně relativní, na Slovensku je situace podobná jako u nás, nejlépe jsou na tom v Dánsku, kde mají ono už zmiňované rozsáhlé Aalborgské centrum pro 170 klientů, kde jsou soustředěny služby jak poradenské, vzdělávací i volnočasové.



Graf č. 9: Otázka č. 9: Měli by mít klienti z České republiky možnost kontaktu a návštěv v zařízeních pro volnočasové aktivity v zahraničí?

Zdroj: vlastní

Většina respondentů se domnívá, že je přínosné, aby čeští klienti s hluchoslepotou měli možnost kontaktu a návštěv v centrech pro volnočasové aktivity v zahraničí. Je jistě přínosné, aby hluchoslepí i jejich rodiny poznali tato zařízení v zahraničí, ale zde to naráží na bariéru nedostatku financí. Jedině, pokud by pobyty rodičům pomáhaly financovat dobročinné organizace, případně fondy Evropské unie.



Graf č. 10: Otázka č. 10: Co je podle tebe v České republice prioritou v oblasti péče o osoby s hluchoslepotou?

Zdroj: vlastní

Pro největší procento respondentů je prioritou podstatné rozšíření sítě mateřských, základních a středních škol. Připomínám, že základní a střední škola, která přijímá hluchoslepé děti a studenti je v naší republice jen jedna - Střední škola, základní škola a mateřská škola pro sluchově postižené na ulici Kosmonautů v Olomouci. Většina hluchoslepých v naší republice základní ani střední vzdělání nezíská, skončí buď v domově důchodců, nebo v lepším případě, v domově pro osoby se zdravotním postižením. Proto je vybudování sítě škol asi nejdůležitějším úkolem. Za ním pak následují vybudování sítě center pro volnočasové aktivity a vybudování chráněného bydlení. Bylo by skvělé, kdyby se v naší republice povedlo vybudovat něco podobného jako je Aalborgské centrum v Dánsku.

7.3 Diskuze ke grafům

Z grafu vyplývá, že odborná veřejnost je o problematice hluchoslepoty poměrně dobře informovaná. Bohužel, péče o osoby s hluchoslepotou v naší republice není zdaleka taková, jaká by měla být. Velká většina lidí, postižených hluchoslepotou končí v domovech důchodců nebo, v lepším případě, v domovech pro osoby se zdravotním postižením. Je potřebné nejen rozšířit *síť středních a základních škol*, vybudovat *síť center pro volnočasové aktivity*, a v neposlední řadě *síť chráněného bydlení*. Tak se budou moci osoby s hluchoslepotou skutečně plně socializovat a zapojit se do společnosti.

8 Návrh volnočasových aktivit pro lepší socializaci osob s hluchoslepotou

Výlety, kulturní akce

Každé zařízení, kde jsou umístěny osoby s hluchoslepotou, by jim mělo dát možnost účastnit se kulturních aktivit. Zájezdy do zoologické zahrady, na koncert, případně do divadla - u divadel a kin se předpokládá, že klienti mají alespoň zbytky zraku a zbytky sluchu. Nejdůležitější v případě návštěv divadel, koncertů, případně muzikálů je aby se postižení klienti naučili chovat na veřejném prostranství, mezi lidmi a aby "nasáli" atmosféru kulturní akce.

Pohybové aktivity, sport

Pro klienty s hluchoslepotou jsou vhodné sporty, při kterých je minimální riziko zranění a nejlépe sporty, které výrazně zlepšují psychiku klientů. tady bych zmínila vhodnost např. *jógy* - samozřejmě pod dohledem zkušeného instruktora, k tomu je vhodné provádět s klienty a učit klienty *meditační techniky* - správné dýchání atd. Společné hry a pohybové aktivity jsou také vhodným nástrojem pro *zlepšování socializace hluchoslepých*. Vhodné je například hraní bowlingu - samozřejmě s pomocí vychovatele, také míčové hry jako fotbal, basketbal. Samozřejmě je zde také nutné přihlídnout k pohybovým možnostem klientů.

Terapie zvířetem, práce se zvířaty, pobyty v přírodě

Dále je vhodné, aby klienti - samozřejmě s pomocí vychovatele - rozvíjeli i už zmíněné pohybové aktivity se zvířaty - *hipoterapii*. Jízda v koňském sedle napravuje špatné držení těla, špatné pohyby při chůzi, důsledky onemocnění, která postihují pohybový aparát, přispívají k uvolnění ztuhlého svalstva, stimuluje svaly dýchacího systému, takže je vhodná i pro osoby s astmatem. Velmi důležitým přínosem hipoterapie je rozvoj vztahu klienta ke zvířeti, i rozvoj socializace klienta - vybuduje si přátelský vztah k instruktorovi a ke kamarádům, s kterými trénuje.

Velmi vhodná pro rozvoj socializace je i *canisterapie*.¹ Canisterapie je terapií za pomoci psů. Je to léčebný kontakt psa a člověka. Canisterapeut a jeho pes často u postižených suplují roli rodinných příslušníků. Canisterapie pomáhá rozvíjet jemnou motoriku,

¹ Internetové stránky Pomocné tlapy - Canisterapie. Dostupné na : <http://www.canisterapie.cz/cz/>.

hrubou motoriku, pomáhá klientům při orientaci v čase i prostoru, rozvíjí paměť, citové vazby, psi pomáhají podněcovat klienta ke hře a k pohybu, přispívají k duševní rovnováze. Často se využívá u klientů s dětskou mozkovou obrnou, epilepsií, svalovou dystrofií.

Velmi málo je v naší republice využívána *felinoterapie* - terapie kočkami. Léčebný účinek koček je podobný jako psů, jen jsou pro svou menší velikost do mnohých zařízení vhodnější a také na rozdíl od psů nemusejí procházet žádnými zvláštními zkouškami. Kočky mají vrozený dar empatie, léčivou energii, intuici. Klienti díky nim mohou zapomenout na vlastní utrpení, bolest, najít rovnováhu ve vlastním životě.

Vůbec si myslím, že je práce se zvířaty pro socializaci osob s hluchoslepotou velmi vhodná. Letní pobyty na farmě, kde by se klienti pod dohledem učili starat se o zvířata (kozy, ovce, králíky), poznávali vesnický život a vykonávali drobné práce na statku by pro ně byly velmi vhodné. Pomohly by jim rozvinout *vztah k přírodě*, uvědomili by si, že jsou velmi *užiteční* - zastanou část práce, což by posílilo jejich sebevědomí a vědomí vlastní užitečnosti atd. Také by rozvíjeli přátelství mezi sebou, učili by se si vzájemně vypomáhat a lépe by se socializovali v kolektivu.

9 Závěr

Hluchoslepota je kombinací zrakového a sluchového postižení. Je to tedy částečná nebo úplná ztráta obou nejdůležitějších smyslů. Cílem mé bakalářské práce byl popis volnočasových aktivit jako nástroje socializace u hluchoslepých. S některými volnočasovými aktivitami hluchoslepých jsem se seznámila během své speciálněpedagogické praxe na Střední škole, základní škole a mateřské škole pro sluchově postižené v Olomouci. Snažila jsem se co nejkompaktněji tyto aktivity popsat. Cílem výzkumu, provedeného formou dotazníku bylo zjistit, jaká je situace v České republice a co je ještě třeba v oblasti volnočasových aktivit hluchoslepých zlepšit. Také jsem se dotkla situace v zahraničí, zmínila jsem například známé Aalborgské centrum v Dánsku, které by mohlo být vzorem pro vybudování podobného centra komplexních služeb v České republice. V další kapitole jsem navrhla některé další, předtím nepopsané možnosti volnočasových aktivit pro hluchoslepé. Zaměřila jsem se v této kapitole na aktivity spojené s pobytem na venkově, v přírodě, a na aktivity, při nichž je postižený v kontaktu se zvířetem.

Ke zlepšení situace v naší republice jak v oblasti volnočasových aktivit, tak v oblasti vzdělávání a pracovního uplatnění je také potřeba velkého množství práce speciálních pedagogů, kteří budou hluchoslepým věnovat čas. Bohužel, studenti oborů speciální pedagogiky často pracují spíše buď s nevidomými, nebo s neslyšícími. Od práce s hluchoslepými je nejspíše odrazuje komunikační bariéra, velká náročnost této práce a minimální výchovně - vzdělávací výsledky. Proto je dobré už během studia probouzet ve studentech speciální pedagogiky zájem o klienty s hluchoslepotou a rozvíjet jejich informovanost o tomto duálním postižení.

Věřím, že má práce splnila svůj účel a že dokáže v mnohých lidech probudit zájem o problematiku lidí s hluchoslepotou.

10 Seznam použité literatury

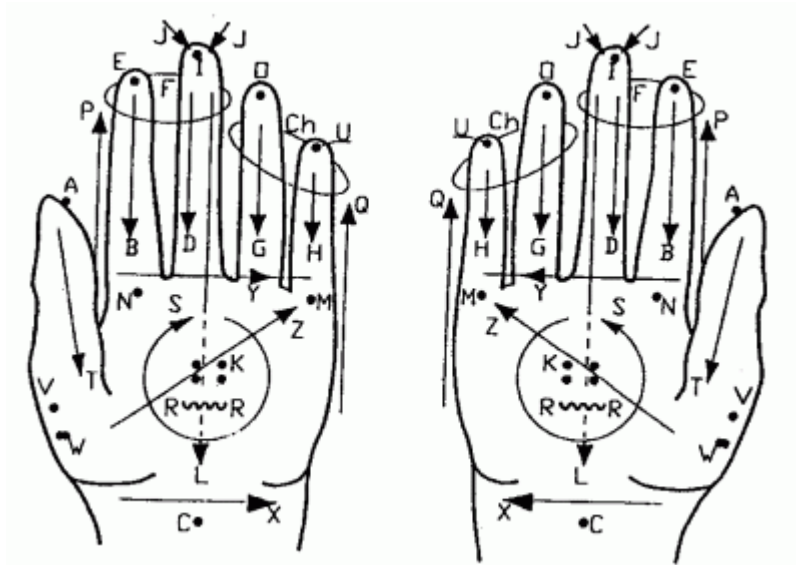
1. ČÁP, J. MAREŠ, J. *Psychologie pro učitele*. Praha: Portál, 2001. ISBN: 80 - 7178 - 463 - x.
2. ČÍŽKOVÁ, J. - ŠIMÍČKOVÁ, J. *Poznávání duševního života člověka*. Olomouc: Vydavatelství UP, 2002. ISBN 80-244-0329-3.
3. DAŘÍLEK, P., KUSÁK, P. *Pedagogická psychologie, část A, B*. Olomouc: Vydavatelství UP, 1998. ISBN: 80-7076-789-9.
4. *Dětský domov a mateřská škola speciální, Beroun, Mládeže 1102*. [online] [cit. 2011-04-09]. Dostupné na Internetu: <<http://www.hluchoslepota-deti.cz/charakteristika.htm>>
5. EDELSBERGER, L a kol.: *Defektologický slovník*. Praha: H + H, 2000. ISBN: 80-86022-76-5.
6. *Evanjelická spojená škola internátna pre hluchoslepých*. [online] [cit. 2011-04-15]. Dostupné na Internetu: <<http://www.eszscervenica.sk/>>
7. GRECMANOVÁ, H., HOLOUŠOVÁ, D., URBANOVSKÁ, E. *Obecná pedagogika I*, Olomouc: Hanex , 2002. ISBN 80-85783-20-7.
8. GRECMANOVÁ, H., HOLOUŠOVÁ, D., URBANOVSKÁ, E, BŮŽEK, A. *Obecná pedagogika II*. Olomouc: Hanex , 2002. ISBN 80-85783-24-X.
9. HLAVÁČOVÁ, J. a kol.: *Hluchoslepí mezi námi*. Praha: LORM, 2007. s.5. ISBN: neuvedeno
10. HLAVÁČOVÁ, J. a kol.: *Hluchoslepí mezi námi*. [CD - ROM]. Praha: LORM, 2007. ISBN: neuvedeno.
11. JARNÍKOVÁ, I. *Eliška příběh hluchoslepe holčičky*. Praha: Společnost pro ranou péči, 2005. ISBN 80-239-6206-X.
12. JAROŠOVÁ, J. *Via Lucis*. Praha: Práh, 2009. ISBN: 978-80-7252-259-0.
13. KREJČÍŘOVÁ, O. a kol.: *Kapitoly ze speciální pedagogiky*. Praha: Eteria, 2000. ISBN 80-238-8729-7.
14. *LORM Společnost pro hluchoslepe*. [online] [cit. 2011-04-08] Dostupné na Internetu: <<http://www.lorm.cz/cs/lorm/aktuality.php>>
15. LUDÍKOVÁ, L. *Vzdělávání hluchoslepých I*. Praha: Scientia, 2000. ISBN: 80-238-8729-7.

16. LUDÍKOVÁ, L. *Vzdělávání hluchoslepých III*. Praha: Scientia, 2001. ISBN: 80-7183-256-1.
17. PIPEKOVÁ, J. a kol.: *Kapitoly ze speciální pedagogiky*. Brno: Paido, 1998. ISBN 80-85931-65-6.
18. *Pomocné tlapky - Canisterapie*. [online] [cit. 2011-04-12] Dostupné na Internetu: <http://www.canisterapie.cz/cz/>
19. PODHÁJECKÁ, M., ŠARIŠSKÁ, J. *Dievča, ktoré videlo dotykom a počulo srdcom*. Prešov: Združenie rodičov a priateľov hluchoslepých detí, 2000. ISBN 80-968477-7-5.
20. RENOTIÉROVÁ, M. - LUDÍKOVÁ, L. a kol.: *Speciální pedagogika*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2006. ISBN:80-244-1475-9.
21. *Střední škola, základní škola a mateřská škola pro sluchově postižené*. [online] [cit. 2011-04-09] Dostupné na Internetu: <http://www.sluch-ol.cz/>
22. SOURALOVÁ, E. *Vzdělávání hluchoslepých II*. Praha:Scientia, 2000. ISBN 80-7183-226-X.
23. ŠTĚRBOVÁ, D. a kol.: *Hluchoslepota - lidé s ní a kolem ní*. Olomouc. Univerzita Palackého, 2006. ISBN: 80-244-1433-3.
24. VÁGNEROVÁ, M. a kol.: *Psychologie handicapu*. Praha: Karolinum, 2004. ISBN 80-7184-929-4
25. VÁGNEROVÁ, M. a kol.: *Úvod do psychologie*. Praha: Karolinum, 2003. ISBN 80-246-0015-3
26. *Ve tmě, tichu a sám...? Dokument o lidech s hluchoslepotou*. [CD - ROM]. Olomouc: Audiovizuální centrum Univerzity Palackého, 2006. ISBN: neuvedeno.
27. *ZÁBLESK Sdružení rodičů a přátel hluchoslepých dětí*. [online] [cit. 2011-04-09] Dostupné na Internetu: <http://www.zablesk.olomouc.com/>

11 Přílohy

- Lormova abeceda
- dotazník
- organizace, pečující o osoby s hluchoslepotou

LORMOVA ABECEDA ¹



- **A** – bod na špičce palce
- **B** – čára po ukazováčku od špičky prstu k dlani
- **C** – bod na zápěstí
- **D** – čára po prostředníčku od špičky prstu k dlani
- **E** – bod na špičce ukazováčku
- **F** – současné stisknutí špiček ukazováčku a prostředníčku ze strany
- **G** – čára po prsteníčku od špičky prstu k dlani
- **H** – čára po malíčku od špičky prstu k dlani
- **CH** – současné stisknutí špiček prsteníčku a malíčku ze strany
- **I** – bod na špičce prostředníčku
- **J** – stisk špičky prostředníčku ze strany
- **K** – bod čtyř špiček prstů do dlaně
- **L** – čára po prostředníčku od špičky prstu přes dlaň k zápěstí
- **M** – bod pod malíčkem
- **N** – bod pod ukazováčkem
- **O** – bod na špičce prsteníčku
- **P** – čára po vnější straně ukazováčku od dlaně ke špičce ukazováčku
- **Q** – čára po vnější straně malíčku od dlaně ke špičce malíčku

¹ Hlaváčová, J. a kol.: Hluchoslepí mezi námi. Praha: LORM, 2007. s. 7-8. ISBN: neuvedeno.

- **R** – postupné pokládání ukazováčku, prostředníčku a prsteníčku do dlaně
- **S** – ukazováčkem kruh na dlani
- **T** – čára po palci od špičky prstu k dlani
- **U** – bod na špičce malíčku
- **V** – bod pod palcem
- **W** – dvakrát bod pod palcem
- **X** – čára podél zápěstí zleva doprava
- **Y** – čára pod prsty směrem od ukazováčku k malíčku
- **Ý** – čára pod prsty směrem od ukazováčku k malíčku a pokračovat po vnější straně malíčku směrem ke špičce malíčku
- **Z** – šikmá čára přes dlaň od palce k malíčku

- **Dlouhé samohlásky** – krátká čárka na špičce prstu pro příslušnou samohlásku směrem nahoru
- **Háček nad písmeny** – bod mezi palcem a ukazováčkem před příslušnou hláskou
- **Čísla** – lze vyjádřit dvěma způsoby: 1) arabské číslice napsat obrysově do dlaně; označení tisíc, milión, miliarda zkratkou (tis., mil., mld.), 2) použít značení jako v Braillově písmu 1 = A, 2 = B, 3 = C, 4 = D, 5 = E, 6 = F, 7 = G, 8 = H, 9 = I, 0 = J, před číslicí použít čáru obráceného „L“ od zápěstí směrem ke špičce prostředníku
- **„Nerozumím“** – zavřít dlaň
- **Omyl** – lehké klepnutí do dlaně
- **Mezera mezi slovy** – plochou ruky přejet jedenkrát po dlani
- **Otazník** – ukazováčkem vypsát do dlaně obrys otazníku
- **Konec věty** – plochou ruky přejet dvakrát po dlani ¹

¹ Hlaváčová, J. a kol.: Hluchoslepí mezi námi. Praha: LORM, 2007. s. 7-8. ISBN: neuvedeno.

DOTAZNÍK K VÝZKUMU VOLNOČASOVÝCH AKTIVIT U HLUCHOSLEPÝCH

Otázka č. 1: Jsi spokojen/a s nabídkou volnočasových aktivit pro osoby s hluchoslepotou?

- a) ano
- b) ne

Otázka č. 2: Jaké volnočasové aktivity by se měly rozvíjet u osob s hluchoslepotou?

- a) pohybové a fitness aktivity (plavání, jízda na kole, míčové hry)
- b) terapie zvířetem (hipoterapie, canisterapie, felinoterapie)
- c) společenské aktivity (společenské hry a nácvik chování v nejrůznějších životních situacích - např. na úřadě atd., sexuální osvěta)
- d) pracovní aktivity (nácvik vedení domácnosti, práce s počítačem)

Otázka č. 3: Kde si myslíš, že jsou v největší nedostatky v rozvoji volnočasových aktivit u osob s hluchoslepotou?

- a) nedostatek finančních prostředků
- b) málo kvalifikovaných odborníků
- c) nezájem ze strany rodin klientů
- d) malý zájem ze strany zařízení, kde jsou osoby s hluchoslepotou umístěny

Otázka č. 4: Co by mohlo přispět ke zlepšení situace zařízení pro osoby s hluchoslepotou?

- a) finanční dotace (ze strany zřizovatele, dobročinných institucí, Evropské unie)
- b) větší informovanost veřejnosti o problematice hluchoslepoty
- c) posílení zájmu o toto postižení u studentů speciální pedagogiky

Otázka č. 5: Myslíte si, že volnočasové aktivity jsou pro osoby s hluchoslepotou dostatečně dostupné?

- a) ano
- b) ne

Otázka č. 6: Znáš nějaké centrum volnočasových aktivit pro osoby s hluchoslepotou v zahraničí?

- a) ano
- b) ne

Otázka č.7: Pokud jsi odpověděl/a že ano, které centrum pro volnočasové aktivity v zahraničí znáš?

- a) Aalborgské centrum v Dánsku
- b) Evanjelická speciální základná škola internátna pre hluchoslepé deti v Červenici
- c) obě tyto zařízení

Otázka č. 8: Myslíš, si, že jsou v zahraničí volnočasové aktivity pro osoby s hluchoslepotou dostupnější než v České republice?

- a) ano
- b) ne

Otázka č. 9: Měli by mít klienti v České republice možnost kontaktu a návštěv zařízení pro volnočasové aktivity v zahraničí?

- a) ano
- b) ne

Otázka č. 10: Co je podle tebe v České republice prioritou v oblasti péče o osoby s hluchoslepotou?

- a) vybudování chráněného bydlení
- b) rozšíření sítě mateřských, základních a středních škol
- c) vybudování center pro volnočasové aktivity

ORGANIZACE, PEČUJÍCÍ O OSOBY S HLUCHOSLEPOTOU

•LORM – Společnost pro hluchoslepé

Zborovská 62, 150 00 Praha 5

Tel.: 257 325 478, www.lorm.cz

•Tyfloservis, o.p.s. – Multihandicap centrum

Krakovská 21, 110 00 Praha 1

Tel.: 221 462 364, www.tyfloservis.cz

•VIA Sdružení hluchoslepých

K Vodojemu 29, 150 00 Praha 5

Tel.: 251 556 381, jajakes@volny.cz

•Záblesk – Sdružení rodičů a přátel hluchoslepých dětí

Lubinova 338, 742 21 Kopřivnice

Tel.: 724 266 830, www.zablesk.olomouc.com

Třídy pro hluchoslepé v ČR:

•Dětský domov a Mateřská škola speciální

Mládeže 1102, 266 01 Beroun

Tel.: 311 611 728, www.hluchoslepota-deti.cz

•Základní škola a mateřská škola pro sluchově postižené

Kosmonautů 4, 772 00 Olomouc

Tel.: 585 567 111, www.sluch-ol

Organizace pro hluchoslepé na Slovensku

•Evanjelická špeciálna základná škola internátna pre hluchoslepé deti v Červenci

082 07 Červenica 114

Tel.: +421 517 790 215, ev@szscervenica.edu.sk

•Slovenská komunita hluchoslepých

Lesnícka 18, 080 05 Prešov

Tel.: +421 517 753 325, jankas@condornet.sk

•Združenia rodičov a priateľov hluchoslepých detí

Zdoba 79, 044 41 Sady nad Torysou

Tel.: +421 903 197 034, www.hluchoslepi.szm.sk

Zahraniční odkazy k problematice hluchoslepoty

A Deafblindness Web Resource

www.deafblind.co.uk

A-Z to Deafblindness

www.deafblind.com

American Association of the Deaf-Blind

www.aadb.org

DB-LINK – The National Information Clearinghouse on Children Who Are Deaf-Blind

www.tr.wou.edu/dblink/

Deafblind International

www.deafblindinternational.org

European Deafblind Union – EDBU

www.edbu.org 1

¹ Internetové stránky spoločnosť LORM - Spoločnosť pro hluchoslepé. Dostupné na:
<http://www.lorm.cz/cs/lorm/aktuality.php>

ANOTACE

Jméno a příjmení:	Mgr. Kateřina Vašíčková
Katedra:	Ústav speciálněpedagogických studií
Vedoucí práce:	Mgr. Jiří Langer, Ph.D.
Rok obhajoby:	2011

Název práce:	Volnočasové aktivity jako nástroj socializace u hluchoslepých
Název v angličtině:	Leisure activities as a means of socialization for persons with deafblindness
Anotace práce:	Práce je zaměřena na popis možností rozvíjení volnočasových aktivit jako nástroje socializace osob s hluchoslepotou, věnuje se také možnostem vzdělávání těchto osob v České republice, nastíní možnosti dalších volnočasových aktivit těchto osob, věnuje se pracovnímu a společenskému uplatnění těchto osob, nastíní možnosti dalšího zlepšování volnočasových aktivit těchto osob.
Klíčová slova:	hluchoslepota, hluchoslepí, vzdělávání, volnočasové aktivity, komunikace, služby, pomůcky.
Anotace v angličtině:	Bachelor thesis is focused on the description of the development of leisure activities as a tool of people with deafblindness, and also attend training opportunities such persons in the Czech Republic, outlining the possibility of other leisure activities of people dedicated to work and in society these people, illustrates the possibilities for further improvement of leisure activities these people.
Klíčová slova v angličtině:	deafblindness, deafblind, education, leisure, communications, services, utilities.
Přílohy vázané v práci:	Lormova abeceda dotazník organizace, pečující o osoby s hluchoslepotou
Rozsah práce:	68
Jazyk práce:	Český jazyk